

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Greete-Liis Kalmus

EESTI TUDENGITE HOIAKUD ÕPELAENUDESSE

Bakalaureusetöö

Õppekava ärindus, peaeriala ärirahandus

Juhendaja: Kristjan Liivamägi, PhD

Tallinn 2023

Deklareerin, et olen koostanud lõputöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele selle koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks.

Töö pikkuseks on 10205 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Greete-Liis Kalmus

(kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS.....	5
1. ÕPPELAENU TURU ÜLEVAADE	7
1.1. Õppelaenu taust ning nõudlus Eestis.....	7
1.2. Õppelaenu taust ja nõudlus Ameerika Ühendriikides	10
1.3. Soolised erinevused õppelaenu taotlemises	13
1.4. Muud erinevused õppelaenu taotlemises.....	15
2. METOODIKA.....	18
2.1. Uuringu eesmärk ja hüpoteesid	18
2.2. Uurimismeetodi kirjeldus	19
2.3. Valimi kirjeldus.....	20
3. ANALÜÜSID NING JÄRELDUSED	25
3.1. Hoiakute analüüs	25
3.2. Binaarne logistiline regressioonianalüüs.....	32
3.3. Järeldused ja ettepanekud.....	35
KOKKUVÕTE.....	40
SUMMARY	42
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU.....	44
LISAD	47
Lisa 1. Ankeetküsitlus	47
Lisa 2. Mudelis kasutatavad tunnused.....	56
Lisa 3. Esialgses mudelis olevad olulised tunnused.....	61
Lisa 4. Esimese kitsenduse testimine	62
Lisa 5. Mudelist eemaldatud tunnused ning F-testi olulisuse tõenäosused.....	63
Lisa 6. VIF väärtused multikollineaarsuse testimiseks	64
Lisa 7. Esialgse ning lõpliku mudeli võrdlus	65
Lisa 8. Lihtlitsents	67

LÜHIKOKKUVÕTE

Antud bakalaureusetöö uurimisprobleemiks on vähene teave Eesti tudengite suhtumisest õppelaenudesse ning millised tegurid täpsemalt mõjutavad õpilaste otsuseid võtta õppelaenu. Sellest tulenevalt töö autor püstitas töö eesmärgiks oli hinnata Eesti tudengite hoiakuid õppelaenude suhtes ning määratleda millised tegurid täpsemalt mõjutavad õpilaste otsuseid võtta õppelaenu.

Uuringu läbiviimiseks koostati ankeetküsitlus Google Forms keskkonnas, millele vastas 539 tudengit, nendest valimisse sobisid kõik 539 isikut. Ankeetküsitlus koosnes 30 küsimusest, mis võimaldasid hinnata üliõpilaste suhtumist õppelaenudesse ning analüüsida erinevate tegurite mõju õpilase otsusele võtta õppelaenu. Tulemuseks saadud andmeid analüüsiti MS Excel programmis. Autori püstitatud hüpoteeside kontrollimiseks kasutatakse regressioonanalüüsi, mis viidi läbi Gretl programmis.

Uuringu tulemustest järeldub üldine hoiak üliõpilastel õppelaenude suhtes on neutraalne, siiski leidis rohkem positiivseid kui negatiivseid hoiakuid. Töö käigus toodi välja antud hoiakute keskmised väärtused ning saadud tulemuste põhjal tehti järeldused. Lisaks analüüsitakse valimit binaarse logistilise regressioonanalüüsi meetodiga. Tulemustest selgub, õppelaenu võtmise tõenäosust seletavad tudengi vanus, õppemaksu maksmine ning osaliselt tudengi hoiakud õppelaenudesse ja varasemad finantsteenuste kohustused. Tudengi sugu, ülikool ega õppevaldkond ei seletanud õppelaenu laenu võtmise tõenäosust.

Võtmesõnad: õppelaen, hoiakud, üliõpilased, suhtumine, regressioonanalüüs

SISSEJUHATUS

Kasvav hinnatõusu tõttu on nii mõnigi Eesti tudeng majanduslikult raskes olukorras ning tulenevalt sellest otsustatakse hankida töökoht, hoida rahaliselt kokku või palutakse abi vanematelt. Leidub ka neid tudengeid, kellel antud valiku võimalused puuduvad erinevatel põhjustel ning seetõttu tuleb kasutada finantsteenuste abi. Õppelaen on heaks toeks õpingute finantseerimisel, kas siis kodumaal või välismaal. See on piisavalt suur ning heade tingimustega et katta vajadusel iga päevaselt kasvavad kulutused. Kuna tegemist on õpilaste õpet toetava finantskohustusega, siis on oluline teada tudengite arvamust sellest ning ka erinevaid põhjuseid, mis ajendab neid seda kohustust võtma.

Töö uurimisprobleemiks on vähene teave Eesti tudengite suhtumisest õppelaenudesse ning millised tegurid täpsemalt mõjutavad õpilaste otsuseid võtta õppelaenu. Eelnevalt ei ole Eestis antud teemat põhjalikumalt uuritud ning tulenevalt sellest oleks võimalik uurida, kas ja millised tegurid mõjutavad õpilaste otsused võtta õppelaenu. Nii on võimalik tudengeid paremini mõista ning vajaduse korral pakkuda lahendusi, et parandada õpilaste suhtumist õppelaenudesse ning nende vajalikust koolitee läbimiseks.

Bakalaureusetöö eesmärgiks on hinnata Eesti tudengite hoiakuid õppelaenude suhtes ning määratleda millised tegurid täpsemalt mõjutavad õpilaste otsuseid võtta õppelaenu. Antud bakalaureusetöö eesmärgi täitmiseks on töö autor püstitanud järgmised uurimisküsimused:

- Millised on Eesti tudengite hoiakud õppelaenudesse?
- Kas tudengite õppelaenu võtmise otsuse ning tudengite soo, erialavaldkonna, ülikooli, vanuse, töötamise, õppemaksu, varasemate kohustuste ning hoiakutes õppelaenudesse vahel on seos?

Töö ühest eesmärgi osast lähtuvalt on töö autor püstitanud järgmised hüpoteesid:

- Eesti tudengite sugu mõjutab tema otsust võtta õppelaenu.
- Üliõpilase erialavaldkond mõjutab tema otsust võtta õppelaenu.
- Tudengi ülikooli valik mõjutab tema otsust võtta õppelaenu.

- Õppemaksu maksmine mõjutab tudengi otsust võtta õppelaenu.
- Õpilase vanus mõjutab tema otsust võtta õppelaenu.
- Varasemad kohustused mõjutavad õpilase otsust võtta õppelaenu.
- Õpilase hoiakud õppelaenudesse mõjutavad tema otsust võtta õppelaenu.

Käesolevas bakalaureusetöös kasutas autor kvantitatiivset uurimismeetodit ning viis Eesti tudengite seas läbi elektroonilise ankeetküsitluse, millele vastas 539 üliõpilast, kellest valimisse sobisid kõik 539 vastajat. Ankeetküsitlus koosnes 30 küsimusest, mis aitasid anda ülevaadet tudengite hinnangutest õppelaenu suhtes ning millised tegurid mõjutasid õpilaste otsuseid võtta õppelaenu.

Bakalaureusetöö on jaotatud kaheks peatükiks. Töö esimeses osas antakse ülevaade Eesti õppelaenu süsteemist, räägitakse täpsemalt Ameerika Ühendriikide õppelaenu tagamaadest ning uuritakse varasemate uuringu tulemusi seoses õppelaenudega. Teises peatükis kirjeldatakse töö valimit ning meetodikat. Antakse ülevaade töö eesmärgist ja hüpoteesidest ning analüüsitakse küsitlusest saadud tulemusi. Kirjeldatakse uuringu tulemusi, järeldusi ning töö autor teeb omapoolsed ettepanekud.

1. ÕPPELAENU TURU ÜLEVAADE

Selles peatükis käsitleb antud bakalaureusetöö autor Eesti valitsuse poolt eraldatud õppelaenu tausta ning selle arengut aastate jooksul. Peatükk keskendub õppelaenu olemusele Ameerika Ühendriikides ning täpsemalt vaadeldakse soolisi ning eriala valikulisi erinevusi õppelaenude võtmisel.

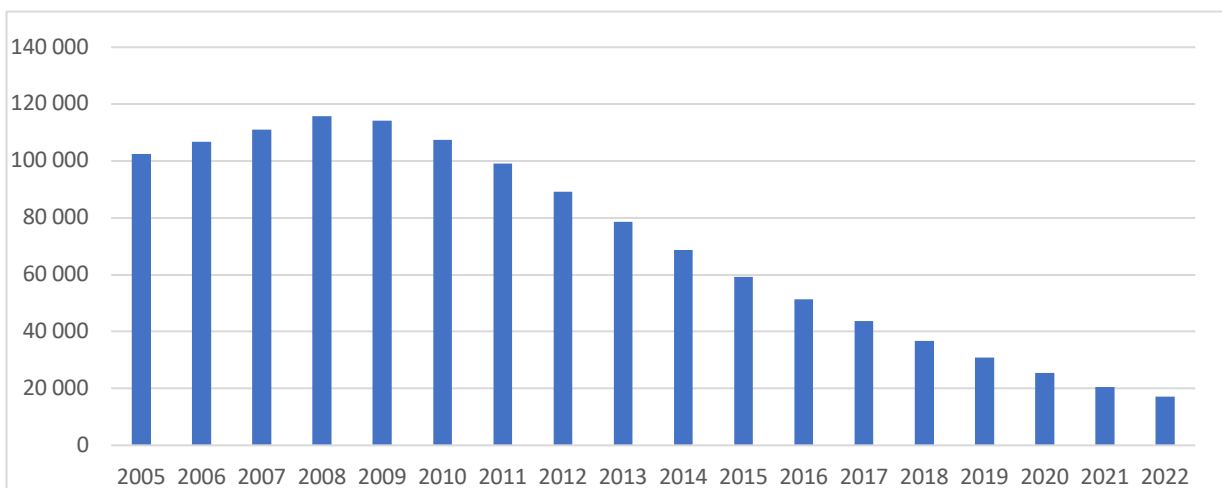
1.1. Õppelaenu taust ning nõudlus Eestis

2023. aasta seisuga kehtiv Eesti Vabariigi õppetoetuse ja õppelaenu seadus mis sai alguse 1997. aastal ning selle eesmärgiks on tagada ligipääs kõrgharidusele ning samaaegselt motiveerida tudengeid edukalt õppima ning ka õppekava nominaalkestusega läbima (ÕÕS §1). Antud seadustik näeb ette, et õppelaenu on õigus taotleda Eesti kodanikul või Eestis alalise või pikaajalise elamisloa alusel viibival isikul ning õpingute kestus õppekava järgi peab olema vähemalt kuus kalendrikuud. Õpilane peab õppima kas täis- või osakoormusega Eesti ülikoolis, rakenduskõrgkoolis või kutseõppeasutuses ning ei tohi taotlemise ajal olla akadeemilisel puhkusel. Õppelaenu on õigus taotleda ka õpilastel, kes töötavad vähemalt 18-tundi nädalas õpetajana, kasvatajana või muu õppe- ja kasvatusetööl töötava isikuna ning õpilastel, kes omandavad osakoormusega kõrgharidust õpetajakoolituse õppekava järgi. Õpilasele, kelle õpingud õppekava järgi on vähem kui üheksa kuud kuid rohkem kui kuus kuud, on ettenähtud õppelaenu poole maksimaalmäära ulatuses. (ÕÕS §15)

Eestis on kasutusel hüpoteek tüüpi õppelaenu süsteem. See tähendab, et laenu taotlemiseks on vaja tagatist või käendajat (ÕÕS §15). 2023. aasta seisuga on õppelaenu võtmiseks kaks võimalust, selleks on vaja üliõpilasel ühte käendajat või hüpoteeki Eestis asuvale kinnisvarale. (ÕÕS §17) Siinkohal tuleks tähelepanu juhtida asjaolule, et kinnisvara kasutamisel tagatisena võivad kaasneda veel omakorda kulutused, mida käendaja kasutamisel ei kaasneks. Nendeks kulutusteks võivad olla notaritasud, riigilõiv ning kinnisvara hindamine. Kui on soov järgmine aasta laenu uuesti taotleda, siis on kohustus kinnisvara uuesti ära hinnata, mis tähendab uuesti lisakulusid.

(Võta Swedbankist õppelaenu...., 2022) Sellised lisakulud käendaja kasutamisel puuduksid ning käendaja kasutamine oleks tudengitele ka lihtsam, kiirem ning mugavam.

Õppelaenu pakuvad tudengitele krediidasutused, kes annavad õppelaenu oma krediidiressursi arvelt ning peavad omama riigiga sõlmitud õppelaenu andmise korraldamise lepingut (ÕÕS §16). Õppelaenu on õigus saada õppekava nominaalkestuse õppeaastate arvule vastav arv kordi üks kord õppeaastas ning seda on õigus saada 15. septembrist järgmise aasta 1. juunini. Esimese aasta tudengid on erandiks ning neil on õigus saada õppelaenu alles 1. oktoobrist kuni järgmise aasta 1. juunini. (ÕÕS §15) 2022/2023. õppeaastal väljastavad õppelaenu Swedbank ning LHV pank (Õppelaen, 2022). SEB ning Luminor pank otsustasid 2022/2023. õppeaastal õppelaenude väljastamisest loobuda, kuna nende sõnutsi puudub õppelaenude järgi suuremat sorti nõudlus. SEB panga sõnutsi võttis 2022. aastal laenu kõigest 3,0% neist inimestest, kes oleksid vastanud laenu väljastamise tingimustele. Nõudluse suurenemisel on mõlemad pangad nõus kaaluma uuesti antud teenuse pakkumist. (Raudla, 2022) Eesti Panga statistika lehelt on võimalik vaadelda õppelaenude arvu aastate lõikest ning ka sealt on näha, et õppelaenude kogu arv väheneb iga aastaga. Väikest tõusu on näha perioodil 2005 – 2008, kuid pärast seda on õppelaenu võtmine kaotanud populaarsust.

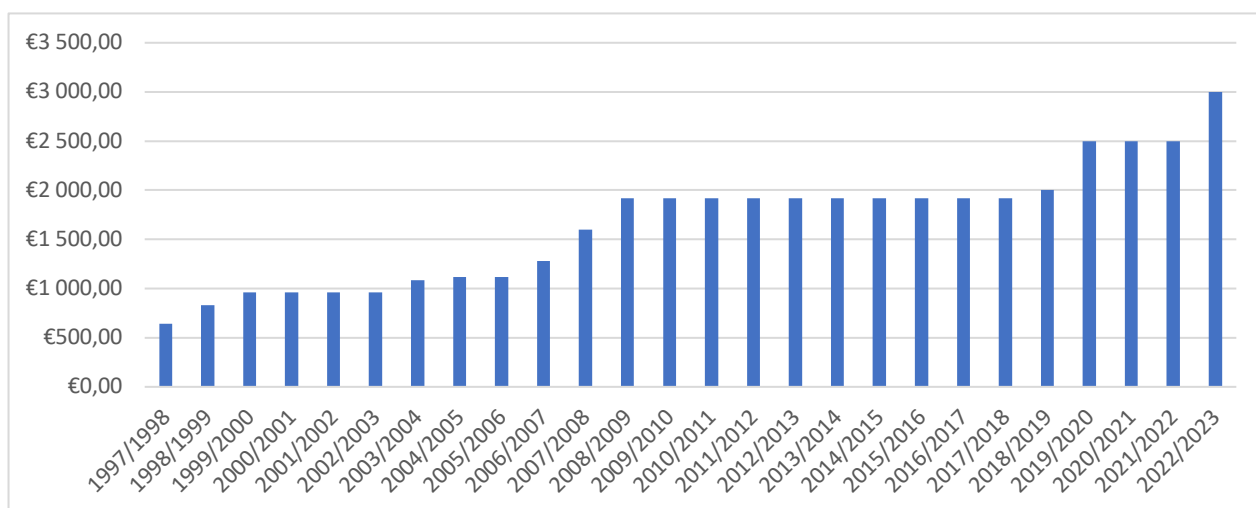

Joonis 1. Õppelaenude arv aastate lõikes

Allikas: Kodumajapidamistele antud, 2023; autori koostatud

2023. aastal on riigi tagatud õppelaenu kommertsintressimäär õppelaenu summalt krediidasutuse ning laenusaja kokkulepitud intressimäär, kuid mitte rohkem kui kuue kuu Euribor + 3% aastas. Kui kommertsintressimäär osutub kõrgemaks kui 5,0% aastas, siis tasub laenusaja krediidasutusele õppelaenult intresse 5,0%. Vajadusel riik tasub krediidasutusele

kommertsintressimäära ning laensaaja poolt tasutava intressi vahe, ehk kui kommertsintressimäär osutub kõrgemaks kui 5,0% aastas. Õppelaenu intressi hakatakse arvestama koheselt pärast laenu laekumist ning neid tuleb pangale tasuda iga aasta kindlal kuupäeval. (ÕÕS §16;) LHV pangas on ette nähtud intress kuue kuu Euribor + 1,95% aastas ning Swedbankis on aga intress kuue kuu Euribor + 1,99% aastas (Õppelaenu teabeleht, 2022; Võta Swedbankist õppelaenu..., 2022). Iga aasta hiljemalt 1.juuliks määrab riik õppelaenu maksimaalmäära ühe laenutaotleja kohta ühes õppeaastas (ÕÕS §20). Ühekordne õppelaen peaks keskmiselt katma ühe õppeaasta hariduskulud olenevalt õppemaksu suurusest. 2022/2023 õppeaasta maksimaalne õppelaenu summa ühe laenutaotleja kohta oli 3000 eurot. Joonisel 2 on töö auto välja toonud õppelaenu maksimaalmäära summad eurodes ühe laenutaotleja kohta õppeaastate lõikes. Jooniselt on näha, et riigi poolt tagatud maksimaalne õppelaenu summa on liikunud positiivses suunas, kuid 2008/2009 kuni 2018/2019 õppeaasta jooksul ei ole erilisi muudatusi toimunud.

Joonis 2. Õppelaenu maksimaalmäära summa eurodes ühe laenutaotleja kohta õppeaastate lõikes
Allikas: Õppeaastatel 1997/1998 – 2022/2023 riigi tagatud õppelaenu summa maksimaalmäära kehtestamine ühe laenutaotleja kohta; autori koostatud

Õppelaenu võtmisel peab üliõpilane arvestama, et tegemist on laenuga ning see tuleb ka pangale tagastada koos intressidega. Laenusumma tagasi maksmist alustatakse hiljemalt 12 kuud pärast kõrgkooli lõpetamist ning laen tuleb tagastada pangale õppekava kahekordse nominaalkestuse jooksul koos intressidega (ÕÕS §18). Kui laenuvõtja ei ole suuteline laenu tagastama, siis kanduvad kohustused üle käendajale.

2011. aastal läbiviidud intervjuud Mäe, Aidla, Reino, Jaaksoni ja Kirssi poolt, näitasid, et intervjuueeritud üliõpilastest ligikaudu pooled olid võtnud õppelaenu ning peamiselt olid selle laenu

kasutamises põhjuseks reisimine, sissemaksu raha korteri ostul, arvutiost ning ka elamiskulude katmine. Kurbusega pidid autorid tõdema, et paljud töötavatest õppuritest ei olnud teadlikud õppelaenu saamise tingimustest. Leidus õpilasi, kellel oli käendusega probleeme, kuid siiski enamasti leidsid üliõpilased, et õppelaenu ei tasu võtta hilisema suurema võlakoormuse tõttu. Oldi arvamusel, et koheselt ellu astumisel ei soovita omada tohutut võlakoormust. Lisaks ei olnud õpilased teadlikud kas nad oleksid suutelised laenu teenindada ning ei oldud kindlad ka oma tuleviku osas – milline töökoht, palk, üldine elukorraldus jne. (Mägi *et al.*, 2011)

1.2. Õppelaenu taust ja nõudlus Ameerika Ühendriikides

Riikides, kus kehtib täielikult tasuline või osaliselt tasuline õppesüsteem, on ülimalt oluline pakkuda erinevaid õppetoetuseid või õppelaenu saamise võimalusi. See tagab, et kõrghariduse omandamine võimaldatakse igale perekonnale, olenemata nende finantsvõimekusest. (Baum, 2017) Simkovic'e (2013) sõnutsi peaks kõrghariduse omandamine olema kui investering inimkapitali (Simkovic, 2013). Kõrgkooli astumine on tõenäoliselt noorte jaoks esimene suurem kapitaliinvesteering nende elus. Paljud üliõpilased puutuvad sellel hetkel esimest korda kokku laenuga. (Avery & Turner, 2012)

Tänane USA föderaalne õppelaenu süsteem sai alguse 1965. aastal, kui kehtestati 4 laenuprogrammi – subsideerimata; subsideeritud; *Parent PLUS* ja *Grand PLUS*. Lisaks on olemas ka veel erinevad eraõppelaenu tüübid, mida õpilased saavad kasutada. (Hillman & Orosz, 2017) Föderaalset õppelaenuprogramme loodigi selleks, et tööturule siseneksid oma eriala spetsialistid, soodustada üliõpilastele kõrgemat palka ning seeläbi edendada majandust, inimkapitali arendust ning soodustada majanduskasvu (Simkovic, 2013). Algselt olid kõige populaarsemaks valikuks subsideeritud laenuprogramm, mille eeliseks oli subsideeritud intressimäärad, tagasimaksete edasilükkamine ning intressitoetused, kui üliõpilane õppis kõrgkoolis vähemalt poole kohaga. Need eelised tegid laenu laenuvõtja jaoks tunduvalt vähem kulukamaks. (Avery & Turner, 2012; Hillman & Orosz, 2017) 2023. aasta seisuga on kõige populaarsemaks subsideerimata õppelaenu (Ciochia, 2023). Need programmid peaksid suurendama kõrgkoolide lõpetanute arvu ning suurendama miljonite lõpetanute sissetulekut üle maailma, ning tooma kasu nii riigile kui ka tööandjale (Simkovic, 2013).

Kasvavad kulud ning tagasipöördumine kõrgkoolidesse, et parandada oma positsiooni tööturul, on paljudes riikides põhjustanud õppelaenu nõudluse märkimisväärse kasvu (Lochner & Monge-Naranjo, 2016). Kuigi üldiselt on tudengite suhtumine Ameerika Ühendriikides õppelaenudesse üpris negatiivne, on viimastel aastakümnetel on õppelaenude võlad kasvanud enneolematult, kuna kõrgharidust tuleb rahastada individuaalselt (Bartholomae *et al.*, 2019; Dwyer *et al.*, 2013) 2001 – 2016. aastal kasvasid Ameerika leibkondade üliõpilaskõlgnepused enam kui kolmekordselt, umbes 340 miljardilt dollarilt 1,3 triljoni dollarini (Feiveson *et al.*, 2018). Antud summa ületab isegi krediitkaartide võla ning on eluasemelaenu järel suuruselt teine tarbijakrediit (Baum, 2017; Hillman & Orosz, 2017). 2018. aastaks lisandus õppelaenu võlale veel 300 miljardit, ehk kokku 1,6 triljonit dollarit (Bartholomae *et al.*, 2019). 2023. aasta seisuga on õppelaenu võlg kasvanud vaid 140 miljardi võrra. See tähendab, et kokku on 1,74 triljonit dollarit õppelaenu võlgu. (Ciochia, 2023) Sellist kasvu võivad omakorda ka põhjustada õppelaenude väljastamise kiirenemine ning õppemaksude suurenemine (Feiveson *et al.*, 2018). Kõige suuremad laenuvõlad on inimestel kes õpivad välismaal, ehk väljaspool Ameerika Ühendriike ning õpilastel vanuses 25 – 34 aastat. Northeastern ülikool omab kõige rohkem üliõpilaskõlge ning keskmiseks laenuks üliõpilase kohta on 35 129 dollarit. (Ciochia, 2023) 2022. aastal oli keskmiseks õppelaenu võlaks võlgniku kohta 37 113 dollarit, kuid laenusumma võib oluliselt erineda sõltuvalt erialast (Frankel-Folstad, 2022). Kõrgema õppelaenu taseme tõenäosus on seotud ka suurema krediitkaardivõla tasemega. Rahaliselt sõltumatul ning suurema krediitkaardivõlgnevustega üliõpilastel on suurem tõenäosus omada kõrgemat õppelaenu summat. (Javine, 2013).

Õppelaenude võtmise suurenemine ning sellega seotud laenu teenindamise suurenemine, võib mõjuda negatiivselt tarbimisele ning omakorda ka majandusele. Tänu suurele õppelaenu võlale võivad laenajad seista silmitsi probleemiga, et neile ei anta enam teist tüüpi laene. Lisaks lükatakse edasi oma esimese kodu soetamist või elatakse sootuks vanemate juures. (Feiveson *et al.*, 2018) Lisaks võib üliõpilaskõlg aeglustada leibkondade moodustumist ning teiste laenu kasutamist nagu näiteks autoliising. (Bartholomae *et al.*, 2019) Õpilastelt, kellel õnnestub õpingud läbida ilma laenu võtmata, on olulised eelised (De Gayardon *et al.*, 2019). Rothstein ning Rouse (2011) leidsidki mõningaid tõendeid selle kohta, et võlg mõjutab tudengite otsuseid kõrghariduse omandamisel. Noorte krediitvõime on piiratud või nad üritavad võlast võimalikult kiiresti vabaneda, mis tähendab, et võlakoormus võib moonutada tudengite koolijärgseid otsuseid. (Rothstein & Rouse, 2011) Samale järeldusele jõudsid ka Shim, Serido ja Lee (2019), kes leidsid, et õppelaenuvõlg tekitab stressi, mis omakorda võib mõjutada indiviidi otsuseid ülikooli lõpetamisel (Shim *et al.*, 2019). Bartholomae, Kiss'i, Jurgenson'i, O'Neill'i, Worthy ning Kim'i

(2019) poolt läbiviidud uuringust selgus jällegi, et pooled küsimustikule vastanud leidsid, et õppelaenu võtmine on igati mõistlik või lausa tark otsus, kusjuures naised hindasid seda veidikene kõrgemaks kui mehed (Bartholomae *et al.*, 2019). Tuleb tähele panna, et sellist tüüpi investeringutel on ka omad plussid. Õppelaenud toovad kaasa paremad haridustulemused ning see jällegi tähendaks positiivset mõju tarbimisele, kuna kõrgkooli lõpetanutel on keskmiselt oluliselt kõrgem sissetulek (Feiveson *et al.*, 2018). Õppelaenud võivad parandada majanduse efektiivsust suurendades kõrgharidusega töötajate pakkumist tööturul. Lisaks võivad õppelaenud vähendada nii hariduslikku kui ka sissetulekute ebavõrdsust. (Avery & Turner, 2012)

Paljud noored ameeriklased seisavad silmitsi kompromissiga, milleks on kõrgkooli lõpetamiseks võlgade võtmine või kõrgharidusest loobumine (Dwyer *et al.*, 2013). Jällegi, kui õpilased ei laenaks, siis peaksid nad hariduse eest tasuma kuidagi muudmoodi või maksaks keegi teine nende eest. (Baum, 2017). Paljud üliõpilased astuvad kõrgkooli omamata teadmisi võlgadest ning mõtlemata tagajärgedele. Mured ning probleemid kerkivad esile kraadi omamise käigus, kuna võlad kasvavad, ülikoolijärgne tulevik osutub reaalsuseks ning seda rohkem võib kasvada surve ülikoolist välja langemiseks. (Dwyer *et al.*, 2013) Shim, Serido ja Lee (2019) leidsid, et tajutavad tagasimakse raskused on seotud tegelike tagasimakseraskustega ehk probleemid algavad juba enne reaalsel raskust (Shim *et al.*, 2019). Leidub tudengeid, kelle üliõpilasvõlg on ligikaudu 100 000 dollarit ning nad ei ole suutelised seda tagasi maksma, kodu osta, pensioniks koguda, ega isikliku ettevõtet asutada, kuid siiski tegemist on äärmuslike juhtumitega. 2017. aasta seisuga on laenuvõtjate keskmine laenujääk ligikaudu 14 245 dollarit ning 2022. aastal seisuga on keskmine õppelaenu võlg 37 667 dollarit. Enamasti suudavad tudengid tasuda oma võlad 20 aasta jooksul, kuid leidub ka neid, kellel kulub selle tasumiseks ligikaudu 45 aastat. (Hillman & Orosz, 2017; Ciochia, 2023).

USA tööturu ebakindlus ning võlatase viimastel aastatel on tõstnud õppelaenu maksejõuetuse määra (Lochner & Monge-Naranjo, 2016). Valitsus laenab mõtlematult raha kõigile õpilastele, isegi siis kui on suur tõenäosus, et tudeng ei ole suuteline omandama antud haridustaset. Tavaliselt on õppelaenu taotlemise kriteeriumid laenajale üpris minimaalsed ning üldiselt ei ole need riskipõhised (Simkovic, 2013). Õppelaenu saavad ainult USA kodanikud, alalised elanikud või mittekodanikud, kes vastavad abivajamise kriteeriumitele, kellel on keskkool läbitud või on sooritatud üldharidusliku arengu test (Avery & Turner, 2012). Tudengitel puudub vajalik informatsioon laenamisest ning see viib halva lõpptulemuseni. Nad laenavad ilma pikemat perspektiivi vaatamata, mis tähendab, et võetakse õppelaenu, kuid ei arvestata mitte lõpetamisega

või võimalusega, et on ebatõenäoline, et sisenetakse koheselt positiivsesse töjõuturгу. (Baum, 2017) Pole piisavalt selge kas noored suudavad arvestada sellega, mil määral võivad ootused ning teostused süstemaatiliselt erineda (Avery & Turner, 2012). Hariduse lõpetamine ei garanteeri töökohta heal ametikohal, kõrge palgaga. Lisaks võivad hiljem esile kerkida erinevad lisakulud, millega varem ei arvestatud (Baum, 2017) Võib öelda, et finantsilisest vaatenurgast on kõrgkooli astumine samaväärne loterii pileti ostmisega – oodatav kasum on suur, kuid õppelaenuga kaasnevad omad kulud ning tuleb arvestada et võit ega edu ei ole garanteeritud, eksisteerivad omad riskid (Avery & Turner, 2012).

1.3. Soolised erinevused õppelaenu taotlemises

Õppelaen puudutav kõiki tudengeid ning sooti on õppelaenuga kaasnevad riskid märkimisväärselt erinevad. Naised ning mehed seisavad silmitsi väga erinevate materiaalsete kompromisside ja mittemateriaalsete mõjudega, seega võivad nende hinnangud selle kohta, kas võlg on väärt kõrgkooli kraadi omandamist, suuresti erineda. (Bartholomae *et al.*, 2019) Mõlemad sugupoole üritavad teha mõistlike valikuid oma rahaasjade ja kõrgkoolis õppimise osas, kuid need otsused tehakse erinevate piirangute raames, mis kujundavad võimalusi ja riske kõrgkoolis, tööturul ning ka mujal. Naise ja mehed, kes lahkuvad kõrgharidussüsteemist ilma kraadi omandamata, on ebasoodsamas olukorras. (Dwyer *et al.*, 2013)

Viimastel aastatel on õppelaenu teema muutumas pigem naiste probleemiks, kuna kaks kolmandiku USA õppelaenu võlgadest kuuluvad naistele (Bartholomae *et al.*, 2019). Milleri (2017) hinnangul on ligikaudu 64,0% õppelaenu võlgadest naiste käes (Miller, 2017). 2012. aastal Dwyer'i, Hodson'i ning McCloud'i (2013) poolt läbiviidud uuringust selgus, et umbes 38,0% 2012. aastal kõrgkooli registreerunutest kasutasid õppelaenu teenust ning naised võtsid suurema tõenäosusega laenu kui mehed. Need tulemused viitavad sellele, et võlgade hoidmine on sooline kogemus. Naistel on ka arvuline eelis kõrgkooli lõpetamisel, kuna mehi astub ülikooli tunduvalt vähem kui naisi ning neid langeb sealt ka välja rohkem kui naisi (Dwyer *et al.*, 2013). Varajased tõendid õppelaenu võtmise kohta Ühendkuningriikides näitasid aga hoopiski, et naised võtsid õppelaenu harvemini ning väiksema tõenäosusega kui mehed. Sama järeldus kehtis ka Hollandi kohta. Gayerdon, Callender ja Green (2019) leidsidki oma uuringus tõendeid, et naised võtavad

õppelaenu väiksema tõenäosusega kui mehed. Autorid eeldasid, et antud tulemus võib tuleneda naiste võlakartlikkusest. (De Gayardon *et al.*, 2019)

Milleri (2017) andmete analüüsis näitas, et keskmiselt võtavad naised rohkem võlgu kui mehed peaaegu igal kraaditasemel ja -tüübil (Miller, 2017). Õppelaenu võtvate meeste ning naiste keskmine võla summa on üsna sarnane. 2023. aasta seisuga on naiste keskmine õppelaenuvõlg 31276 dollarit ning meeste oma 29622 dollarit, mis tähendab, et naiste keskmine on 1654 dollari võrra kõrgem (Chiochia, 2023). Nii naistel kui ka meestel on kõrge võlataseme korral kooli lõpetamise tõenäosus aeglustunud ning võib isegi öelda, et vähenenud (Dwyer *et al.*, 2013). Bakalaureusekraadi omandanud naised loodavad teenida tulevikus keskmiselt 35 338 dollarit aastas – ainult 81,0% sellest, mida mehed eeldavad teenida. Seega naised on nõus võtma rohkem laenu, kuid nende ootused tuleviku suhtes on väiksemad kui meestel. (Bartholomae *et al.*, 2019) Lisaks mehed võivad vastu panna võlgade võtmisele, kuna näevad et ka ilma kõrghariduseta on võimalik saada suhteliselt hästi tasustatud töökoht (Dwyer *et al.*, 2013).

Mehed maksavad oma laenu kiiremini tagasi kui naised, mille tulemuseks on osa soolisest palgalõhest (Miller, 2017). Naistel kulub õppelaenu tagasimaksmisele umbes kaks aastat kauem kui meestel. Sellel tulemusena võivad naised pensioniks kogumist, kodu soetamist ning ettevõtte asutamist edasi lükata. Siit võime ka järeldada, et naised kulutavad ka suurema osa oma sissetulekust õppelaenu tagasi maksmisele, mis tähendab muu tarbimise vähenemist. (Bartholomae *et al.*, 2019) Lisaks kogevad naised kõige tõenäolisemalt raskusi tagasimaksmisega. (Miller, 2017) Fan ja Chatterjee (2019) leidsid oma uuringus, et naised hilinevad õppelaenu maksmisega harvemini, kuid tunnevad suurema tõenäosusega muret õppelaenu pärast. Mehed olid vähem mures, kuid suurema tõenäosusega jäid maksetega hiljaks. (Fan & Chatterjee, 2019) Need tulemused ei ole üllatavad, kuna Corbett ja Hill (2012) võrdlesid sarnase vanuse, hariduse ja perekondliku olukorraga töötajaid 2009. aastal ning leidsid, et vaid aasta pärast kraadi omandamist teenivad naised vaid 82% meeste palgast. Autorid järeldasid, et naistel on suurem õppelaenu koormus, mis nõuab suuremat protsent oma palgast laenu tagasimaksmiseks, mis võib tekitada naistele muret tagasimaksete osas. (Corbett & Hill, 2012)

Mountain, Kim, Gutter, Kiss, Cho ja Johnson (2020) viisid 2020. aastal läbi küsitluse ning analüüsi, milles soovisid uurida kas õppelaenu võlgnike sugu mõjutab arusaama sellest, kui palju õppelaenu võlga tuleks võtta. Vastajatele esitati 8 erinevat stsenaariumit, mille põhjal pidid nad otsustama, kas õppelaenu oleks mõistlik võtta ning millises summas. Autorid ei täheldanud

õppelaenu otsuste tegemisel sugude vahelist lõhet. Nii naised kui mehed olid sarnasel arvamusel sellest, millal on õppelaenu võtta kõrghariduse läbimiseks on mõistlik ning ka soovitatud õppelaenu summad ei erinenud. (Mountain *et al.*, 2020) Ka Bartholomae'i, Kiss'i, Jurgenson'i, O'Neill'i, Worthy ja Kim'i (2019) poolt läbi viidud analüüsi sooliste, hariduslike ning väärtuslike erinevuste õppelaenu võtmisel, tulemused näitasid, et olulisi soolisi erinevusi ei esinenud. See võib viidata sellele, et ühiskond liigub sooneutraalsema suhtumise poole seoses õppelaenude võtmises osas. (bartholomae *et al.*, 2019)

1.4. Muud erinevused õppelaenu taotlemises

Paljud tudengid ei ole teadlikud millised erialad või programmid on parimad investeringud enne, kui nad on peaaegu lõpetanud oma õpingud (Simkovic, 2013). Eeldatav tulevane sissetulek on üheks olulisemaks aspektiks, mis mõjutab eriala valikut ning õppelaenu otsuseid (Cho *et al.*, 2015). Ülikooli ning ka eriala valikut tihtipeale piirab ka hariduse hind (Callender & Jackson, 2008). Varajased inimkapitali teooriad keskendusid kooliastmete arvule või kraadiõppe lõpetamisele, kuid uuemad uuringud keskenduvad õppevaldkondade erinevustele. Nendes uuringutes jõutakse üldiselt järeldusele, et õppesuuna valik mõjutab palka ja tööhõivet. (Simkovic, 2013)

Varasemad uuringud on näidanud, et üliõpilased valivad oma eriala suuresti eeldatava lõpetamis järgse palga põhjal. Eeldatav palk mängib eriti olulist rolli madala sotsiaalmajandusliku taustaga õpilase erialavaliku tegemisel. (Simkovic, 2013) Rothstein ja Rouse (2011) on esitanud tõendeid selle kohta, et kõrgema võlakoormusega õpilased väldivad pigem vähem tasustatud karjääre, nagu näiteks õpetajad ning valivad pigem oluliselt kõrgema palgaga töökohti, et tulevik ei oleks nii ebakindel (Rothstein & Rouse, 2011; Cho *et al.*, 2015). Õpilased eeldavad et tulevik sarnaneb olevikuga, seega valitakse erialasid, mille palk olevikus on kõrge, kuid ei arvestata erinevate riskidega tulevikus – näiteks eriala pole enam nii hinnas ning toimub palga langus. (Simkovic, 2013) Mõned üliõpilased võivad siiski olla ebakindlad tulevase sissetuleku osas ning neid võib selline arvamus julgustada valima kõrgema tuluga (Cho *et al.*, 2015). Rothstein ja Rouse (2011) on leidnud tõendeid selle kohta, et võlg sunnib rohkem tudengeid valima kõrgemapalgalisi erialasid. Nende leid läks vastuollu elukaare mudeli ennustusega, et õppelaenu suurus moodustab vaid väikese osa inimese püsivast sissetulekust. Seega ei tohiks laenuotsus ja summa elukaare teooria järgi mõjutada eriala või töökoha valikut. Siiski võivad olla üliõpilased lühinägelikud

tuleviku osas ning registreeritakse kõrgepalgalistele erialadele, et saavutada kindlustunne. (Rothstein & Rouse, 2011)

2008. aastal viisid Callender ja Jackson (2008) läbi analüüsi, et uurida, kas ning kuidas hirm võlgade ja rahaliste piirangute ees mõjutavad tudengite valikuid, kus ja mida õppida. Küsitluses osales 2000 tudengit ning jõuti järeldusele, et kui üliõpilased arvasid, et kõrgharidusest saadav kasu on üldiselt kõrge, siis lihtsalt ülikooli maksumus ehk ka õppelaenude suurus, nende ainevalikut eriliselt ei piiranud. Need inimesed, kes nägid ülikoolist suhteliselt vähe eeliseid, valisid pigem valdkondi, mille õppimine ei osutunud nii kulukaks. Vaesemad üliõpilased olid tundlikumad koguneva võla summa suhtes ning see tundlikus mõjutas ka nende eriala ning ülikooli valikut, kuna sooviti hoida võlga miinimumini. (Callender & Jackson, 2008) Õige eriala valik võib aidata vaesemal üliõpilasel kasutada haridust ülespoole suunatud sotsiaalmajandusliku liikuvuse saavutamiseks (Simkovic, 2013) Siiski näitasid tulemused, et vähem kindlustatud tudengid pidasid kõrghariduskulusid pigem võlgadeks, mitte tulevaseks investeeringuks. Callender ja Jackson (2008) eeldasid, vähekindlustatud üliõpilased pigem ei vali erialaks õigusteadust, äriõpinguid või andmetöötlust, mis pakuksid pikaajalist finantskindlust, kasvavate hariduskulude tõttu. Pigem valitakse minimaalse investeeringuga ning maksimaalse kuluga erialad. Siiski ei leidnud töö autorid, et võlgade hirmu tõttu valiksid üliõpilased mingi teatud kvalifikatsiooniga erialasid. Vaesemad tudengid otsivad pigem vajadusel tööd või ülikoole, kus hariduse hind oleks odavam. (Callender & Jackson 2008)

Harrast'i (2004) poolt läbi viidud analüüsis selgus, et suurima võlgnevusega erialaks osutus eriharidus ning väiksema võlgnevusega eriala „müük“ (Harrast, 2004). Arvestades et õppemaks oli kõikidel üliõpilastel ühesugune, oli üpriski tähelepanuväärne et võla summad erinesid erialati oluliselt. 2022. aasta seisuga on bakalaureusekraadi tasemel enimvõlgneva ning väiksema võlgnevusega eriala vahe ligikaudu 33 000 dollarit. Suurim mediaan võlg on käitumisteaduses ning väikseim mediaanvõlg on erialal rahvusvaheline ja võrdlev haridus. Nii, et võibki öelda, et tegelikud võlad erinevad erialati vägagi. (Hanson, 2022) Autori poolt koostatud valim näitas, et paljudel madala kutsealase tähtsusega erialadel olid võlgnevused väga kõrged. Suurimad võlatasemed olid erialadel eriharidus, arvutiharidus, sotsioloogia, kunstiajalugu ning riskijuhtimine ja kindlustus. Kõigil valimisse kuuluvate üliõpilaste õppemaks oli sama. Suuri võlatasemete erinevusi võivad seletada muud erinevad kulud, kuid selle väljaselgitamiseks tuleks viia läbi täiendav uuring. (Harrast, 2004) Sarnasele tulemusele jõudis ka Heller (2001), kes leidis, et õppelaenude laenamise protsent bakalaureuseõppes erines erialati. Kõige rohkem laenasid arvuti

ja inseneri erialade õppurid ning tervishoiu ja hariduse erialale. Kõige vähem laenasid äri- ja juhtimisteaduste ja sotsiaal- ja käitumisteaduste õpilased. (Heller, 2001) 2022. aasta andmete järgi on ligikaudu 95,0% õigusteaduse kraadi õppuritest võtnud õppelaenu. Järgmistel kohtadel on tudengid, kelle eriala on seotud tervise ning heaoluga. (Franke-Folstad, 2022)

2. METOODIKA

Käesolevas alapeatükis tutvustab töö autor bakalaureusetöö eesmärki ning kirjeldatakse autori poolt püstitatud hüpoteese eesmärgi täitmiseks. Põhjalikumalt kirjeldatakse valimit, küsimustiku ülesehitust ning küsimustiku tulemusi.

2.1. Uuringu eesmärk ja hüpoteesid

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli hinnata Eesti tudengite hoiakuid õppelaenude suhtes ning määratleda millised tegurid täpsemalt mõjutavad õpilaste otsuseid võtta õppelaenu. Eesmärgi täitmiseks selgitab töö autor uuringu käigus välja Eesti tudengite suhtumise õppelaenudesse ning uurib erinevaid tegureid, mis võivad mõjutada õpilaste otsuseid võtta õppelaenu. Järgnevalt analüüsib töö autor vastajate erinevate taustinformatsioonide mõju otsusele võtta õppelaenu. Uuringu käigus selguvad noorte suhtumised õppelaenudesse ning tudengitega seotud erinevate tegurite mõju õppelaenu võtmise otsustele.

Töö ühest eesmärgi osast lähtuvalt on koostanud töö autor järgnevad hüpoteesid:

- Eesti tudengi sugu mõjutab tema otsust võtta õppelaenu.
- Üliõpilase õppevaldkond mõjutab tema otsust võtta õppelaenu.
- Tudengi ülikooli valik mõjutab tema otsust võtta õppelaenu.
- Õppemaksu maksmine mõjutab tudengi otsust võtta õppelaenu.
- Õpilase vanus mõjutab tema otsust võtta õppelaenu.
- Varasemad kohustused mõjutavad õpilase otsust võtta õppelaenu.
- Õpilase hoiakud õppelaenudesse mõjutavad tema otsust võtta õppelaenu.

2.2. Uurimismeetodi kirjeldus

Bakalaureusetöö raames kasutas autor kvantitatiivset uurimismeetodit. Antud meetod sai valitud, kuna töö autor leidis, et selline lähenemine annaks kõige objektiivsema tulemuse. Uuringu läbiviimiseks koostas autor ankeetküsitluse, milleks kasutati Google Forms küsitluse keskkonda. Antud keskkond sai valitud, kuna see oli mugav ja turvaline kasutamiseks nii töö autorile, kui ka küsitlusele vastajatele. Küsitlus jõudis üliõpilasteni läbi erinevate sotsiaalmeedia kanalite ning meilitsi. Töö autor kasutas selleks Facebook'i, kus oli võimalik jagada küsitlust erinevates gruppides ning saatis küsitluse laiali erinevatele ülikoolidele, lootes, et ülikoolid soostuvad seda oma tudengitega jagama meilitsi. Küsimustik oli kõigile vastajatele avatud perioodil 27. veebruar kuni 22. märts 2023.

Ankeetküsitlus (Lisa 1) hõlmas peamiselt kinniseid kõigile kohustuslike küsimusi. See tähendas, et igal küsimusele oli vastaja kohustatud vastama ning võimalikest vastusevariantidest tuli vastajal valida just talle sobivaima variant ning see tuli märkida. Ainukene avatud ning mitte kohustuslik oli küsimus, mis hõlmas õpilaste personaalset seletust, miks ei soovita õppelaenu uuesti võtta, kui seda eelnevalt juba oldi võetud või miks peeti õppelaenu võtmise otsust halvaks. Antud küsimus oli mõeldud ainult vastajatele, kes sellele eelnevale küsimusele valisid sellele vastava vastusevariandi. Lisaks oli enamikel küsimustel vastusevariandiks muu, et vajadusel vastaja saaks oma vastust pikemalt lahti seletada või kui ei leitud sobivaimat varianti, siis täpsustati oma vastust. Küsimuste koostamisel lähtus töö autor esimeses osas kirjeldatud uuringutele ning personaalsele huvile ja formuleeris küsimused selliselt, et oleks võimalik kinnitada või ümber lükata töö esimeses osas kajastatud varasemate uuringute autorite väiteid.

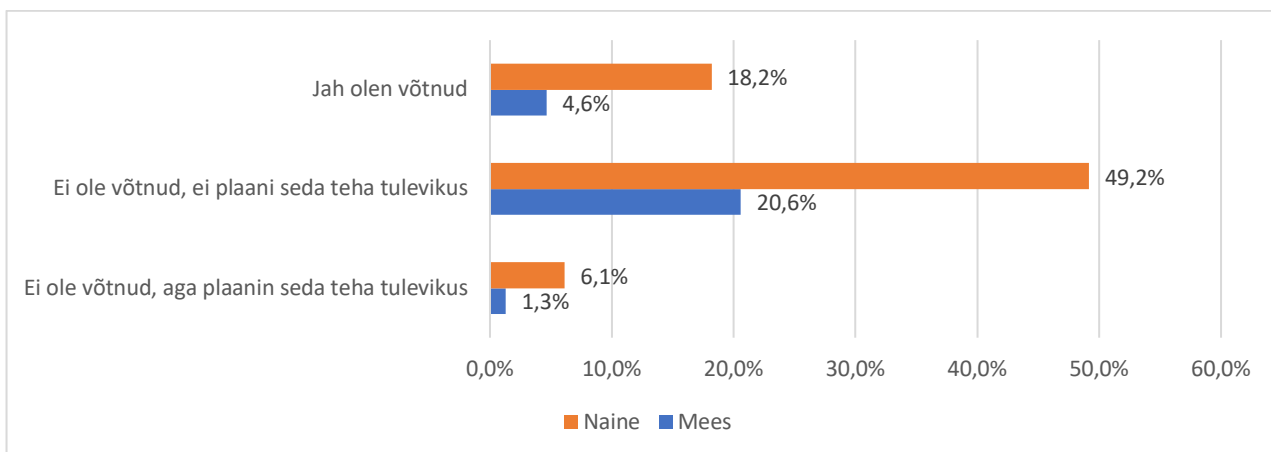
Ankeetküsitluse eesmärgiks oli hinnata Eesti tudengite hoiakuid õppelaenu suhtes ning määratleda millised tegurid täpsemalt mõjutavad õpilaste otsuseid võtta õppelaenu. Antud töö valimiks valiti Eesti üliõpilased seetõttu, et antud sihtrühmal on võimalik õppelaenu taotleda ning lisaks soovis töö autor läbi viia kõrghariduse erialavaldkondade ning õppelaenu võtmise otsuse vahel analüüsi. Eesti tudengid võivad seista enim silmitsi rahaliste probleemidega, mis tähendab, et nii mõnigi tudeng võib abi otsida õppelaenust, et tasuda õppemaksu või eluaseme kulude eest. Ankeetküsitluse meetod sai autori poolt valitud, kuna antud meetod annab kõige objektiivsema ning personaalsema tulemuse. Lisaks on ankeetküsitlusega kerge jõuda paljude erinevate inimesteni, jagades seda läbi erinevate sotsiaalmeedia platvormide.

Küsimustik koosnes kokku 30 küsimusest ning neid on võimalik lähemalt uurida Lisa 1 alt. Esimesed küsimused uurivad vastajate taustinformatsiooni kohta ehk küsitatakse vastajate sugu, vanust, haridustaset, neto sissetulekut, ülikooli kus läbitakse õpinguid, õppevaldkonda, õppimise aegset elukorraldust, kas töötati õppimise aeg ning milliseid finantsteenuseid varasemalt kasutati ning kas tasuti õppemaksu. Järgnevalt on vastajatele esitatud 6 väidet, mis aitavad hinnata õpilaste arvamust õppelaenudest. Järgmisena küsib autor küsimuse õppelaenu võtmise kohta. Vastavalt iga küsitletava vastusele suunatakse nad edasi nende vastusega seotud küsimusteni ning uuritakse veel täpsemalt mis põhjusel õppelaenu võeti, plaanitakse võtta või miks seda ei soovita võtta. Lisaks soovib autor teada, kas õppelaenu saamisel või tasumisel esines mingeid probleeme ning kas otsuse langetamisel ka arutati seda kellegagi.

Andmete töötlemiseks kasutati MS Exceli programmi, kuhu küsitluse kõikide küsimuste vastused eksporditi. Andmed korrastati ning viidi sobivale kujule, et nendega oleks võimalik läbi viia sobivaid analüüse. Kuna erialavaldkonnad oli valitud Haridusministeeriumi kodulehelt, siis leidis nii mõnigi tudeng, kes ei osanud oma eriala antud valdkonnadesse sobitada ning kirjutati avatud vastusesse. Peamiselt pidi töö auto just neid andmeid korrastama ning liigitama avatud vastused sobiva erialavaldkonna alla. Vastav regressioonanalüüs viidi läbi programmis Gretl. MS Excel sai valitud uuringu tulemuste analüüsimiseks, kuna programm võimaldab mugavalt koostada erinevaid tabelleid ning diagramme. Edasiste analüüside tegemiseks sobis töö autorile Gretl paremini, kuna tundis ennast selle programmiga mugavalt.

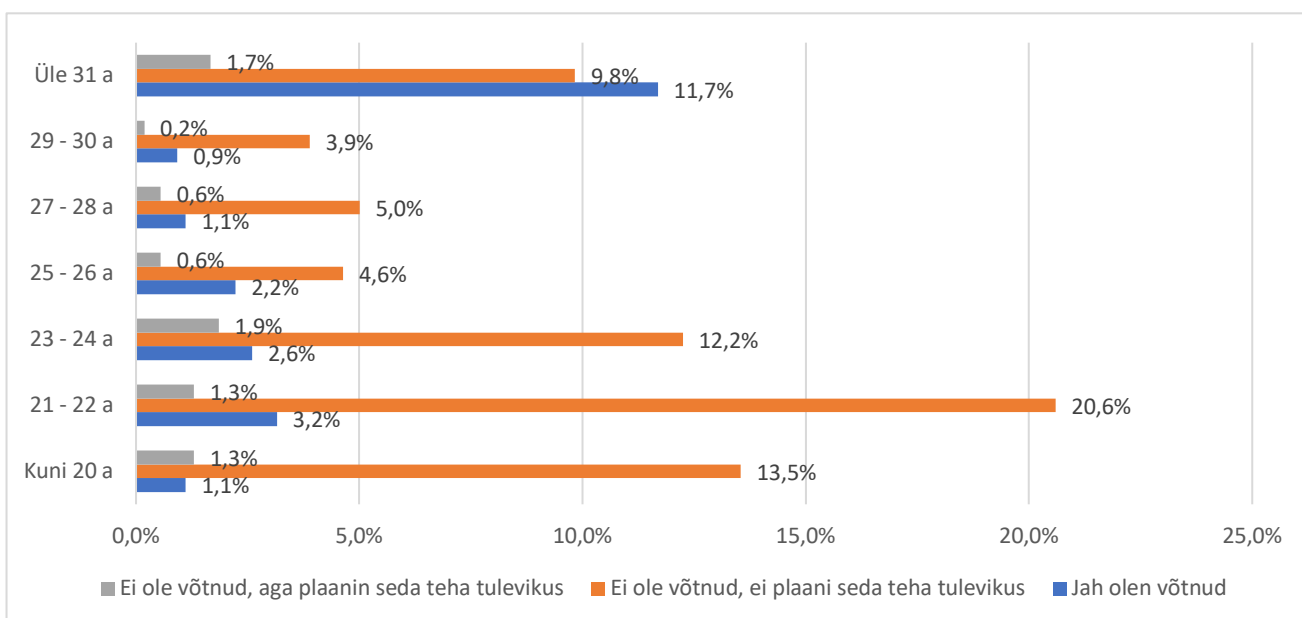
2.3. Valimi kirjeldus

Ankeetküsitlusele vastas kokku 539 üliõpilast. Kõigi vastajate profiilid sobisid töö sihtgrupiga, seega autor ei eemaldanud ühtegi vastust valimist. Vastajatest 396 ehk 73,5% olid naised ning 143 ehk 26,5% moodustasid mehed (Joonis 3). Kuna töö autori soov oli uurida õppelaenu ning erinevate tegurite vahelisi seoseid, siis tulenevalt sellest on autor välja toonud tudengite vastused küsimusele „Kas olete võtnud õppelaenu või plaanite teha seda tulevikus?“ jaotuse erineva personaalse informatsiooni järgi. Kõigist vastajatest kõigest 22,8% ehk 123 vastajat olid võtnud õppelaenu ning 7,4% ehk 40 vastajat ei omanud veel õppelaenu kohustust, kuid avaldasid, et sooviksid seda siiski võtta tulevikus. Joonisel 3 on näha et kõigist vastajatest võtsid 18,2% õppelaenu naised ning 4,6% meesoost vastajad. 6,1% naistest avaldasid soovi õppelaenu võtta tulevikus ning sama vastusevariandi valisid ka 1,3% meestest.

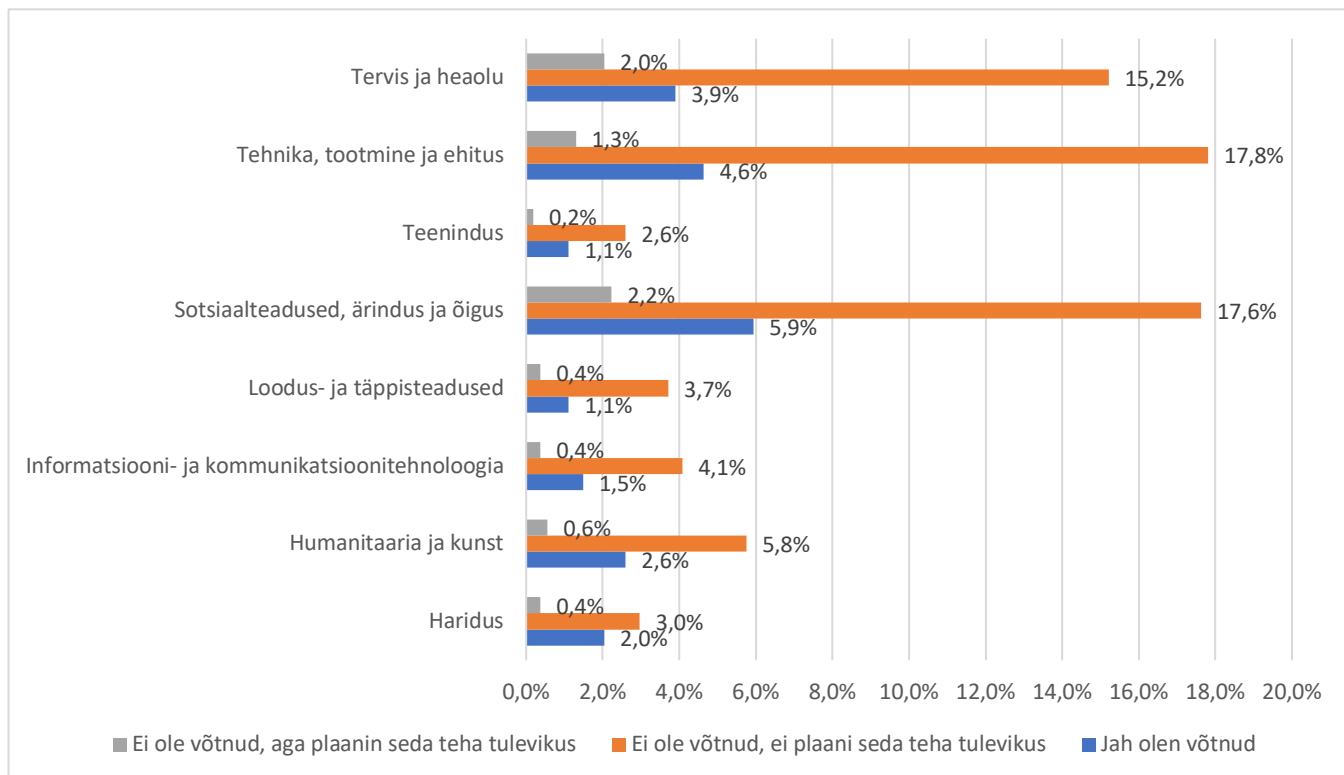
Joonis 3. Ankeetküsitlusele vastanute vastused küsimusele „Kas olete võtnud õppelaenu või soovite teha seda tulevikus?“ soolise jaotuse järgi
Allikas: Autori koostatud

Jooniselt 4 on näha, et kõige rohkem vastanud oli vanuserühmas 21 – 22, kuid autori üllatuseks leidis väga palju vastanuid ka vanuses üle 31 aasta. Igas vanuserühmas leidis tudengeid, kes olid õppelaenu võtnud või avaldasid soovi võtta õppelaenu tulevikus. Kõige rohkem õppelaenu võtjaid esines üle 31 aastaste seas, mis moodustas 11,7% kõigist vastanutest. Kõige vähem laenu omavaid tudengeid esines 29 – 30 aastaste tudengite seas (0,2%).

Joonis 4. Ankeetküsitlusele vastanute vastused küsimusele „Kas olete võtnud õppelaenu või soovite teha seda tulevikus?“ vanuselise jaotuse järgi
Allikas: Autori koostatud

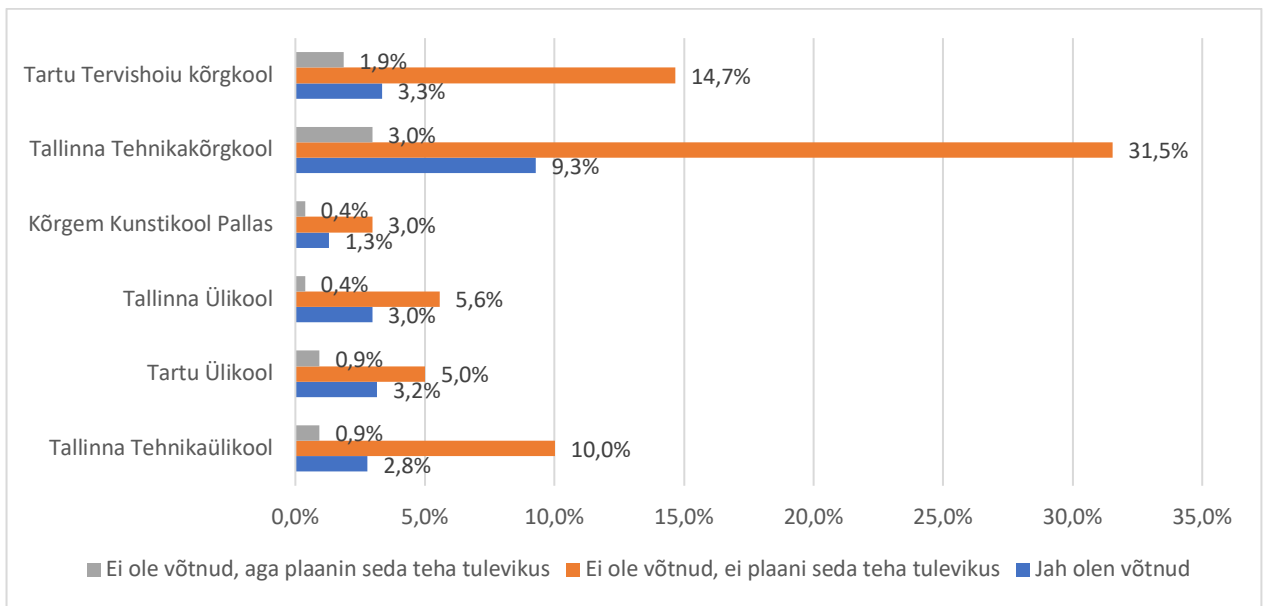
Jooniselt 5 selgub, et enim õppelaenu võtjaid (5,9%) esines sotsiaalteaduste, ärenduse ning õiguse erialavaldkonnas. 3,9% õppelaenu võtjaid omavad või on omandamisel tervise ja heaolu erialavaldkonda. Kõige vähem õppelaenu võtjaid esineb teeninduse (1,1%), loodus- ja täppisteaduse (1,1%) ning informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia (1,5%) erialavaldkonnas. See võib olla tingitud asjaolust, et vastajaid antud erialadel esines kõige vähem. Põllumajanduse, metsanduse, kalanduse ja veterinaaria erialavaldkonnas ei õppinud ükski küsitlusele vastanud õpilane.

Joonis 5. Ankeetküsitlusele vastanute vastused küsimusele „Kas olete võtnud õppelaenu või soovite teha seda tulevikus?“ erialavaldkonna jaotuse järgi

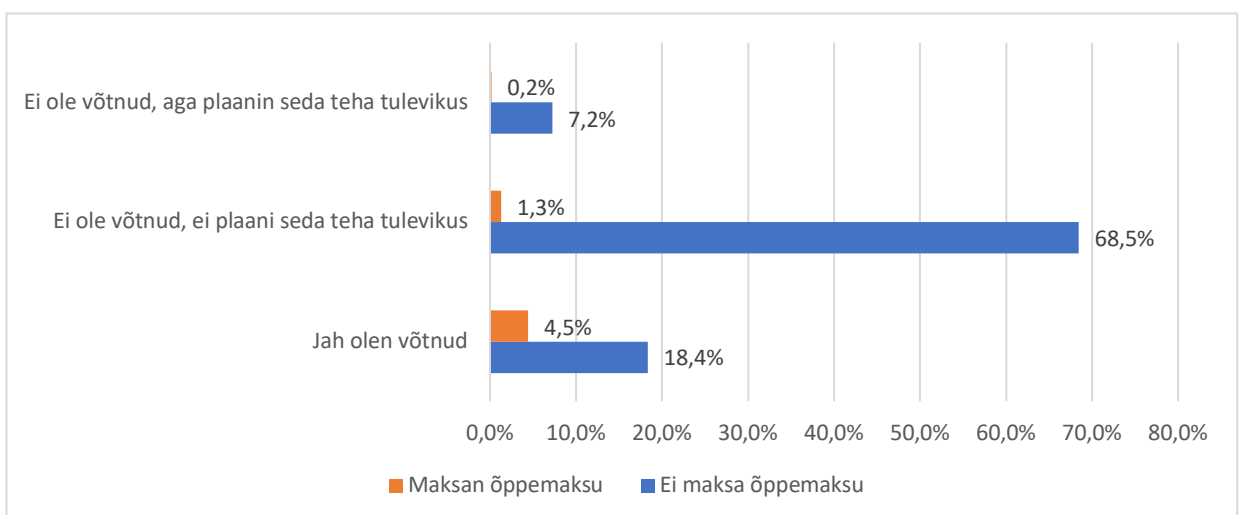
Allikas: Autori koostatud

Jooniselt 6 on näha, et enim õppelaenu võtjaid omandab või omandas haridust Tallinna Tehnikakõrgkoolis (9,3%) ning järgmisel kohal oli Tartu tervishoiu kõrgkool (3,3%). Töö autoril õnnestus saada positiivseid õppelaenu vastuseid kõigilt kuult ülikoolilt. Lisaks leidis väga palju tudengeid Tallinna tehnikakõrgkoolis (3,0%), et sooviksid õppelaenu võimalust kasutada tulevikus. Kõige vähem õppelaenu võtjaid oli Kõrgemas Kunstikoolis Pallas (1,3%).

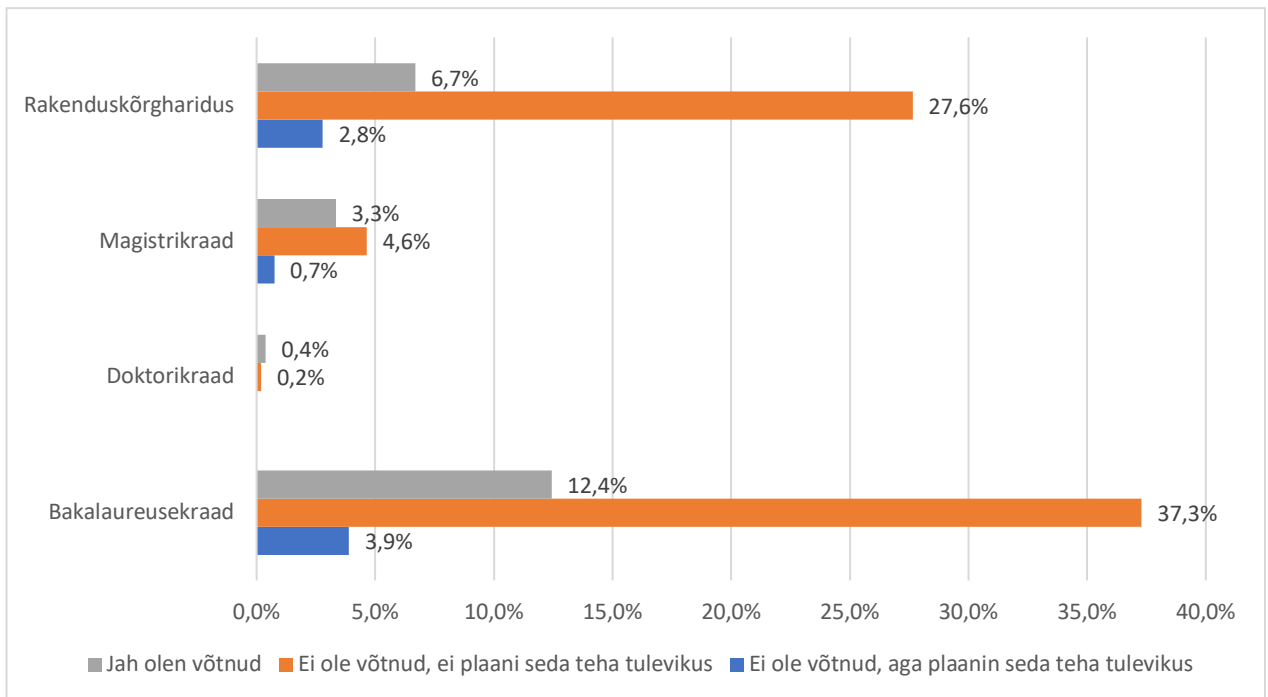
Joonis 6. Ankeetküsitlusele vastanute vastused küsimusele „Kas olete võtnud õppelaenu või soovite teha seda tulevikus?“ kõrgkoolide jaotuse järgi
Allikas: Autori koostatud

Töö autoril õnnestus õppemaksu puudutavale küsimusele saada vastuseks „Jah, maksan“ kokku 32 tudengilt. 4,5% tudengitest kogu valimist maksid õppemaksu ning olid võtnud õppelaenu. Kõigest 0,2% ehk 1 tudeng, kes tasus õppemaksu, leidis et soovib tulevikus õppelaenu võtta. Õppemaksu maksmise jaotust on võimalik lähemalt uurida Jooniselt 7.

Joonis 7. Ankeetküsitlusele vastanute vastused küsimusele „Kas olete võtnud õppelaenu või soovite teha seda tulevikus?“ õppemaksu maksmise jaotuse järgi
Allikas: Autori koostatud

Kõrgeima omandatud või omandamisel oleva haridustaseme lõikes oli kõige enim bakalaureuse kraadiga tudengeid. 12,4% olid õppelaenu võtnud, 3,9% soovisid seda teha tulevikus ning 37,3% ei olnud õppelaenu varasemalt kasutanud ega soovinud seda teha ka tulevikus. Õppelaenu võtjate hulgas omandas või oli omandamisel rakenduskõrgharidust 6,7%, magistrikraadi 3,3%, ning doktorikraadi kõigest 0,4% vastajatest. Kõrgeima omandatud või omandamisel olema haridustaseme jaotust kirjeldab Joonis 8.

Joonis 8. Ankeetküsitlusele vastanute vastused küsimusele „Kas olete võtnud õppelaenu või soovite teha seda tulevikus?“ haridustaseme jaotuse järgi
Allikas: Autori koostatud

3. ANALÜÜSID NING JÄRELDUSED

Käesolevas alapeatükis annab töö autor ülevaate töö käigus läbiviidavatest kahest analüüsist – hoiakute analüüs ning binaarne logistiline regressioonanalüüs. Autor kirjeldab põhjalikumalt analüüsi tulemusi, teeb uuringu põhjal järeldused ning toob välja omapoolsed ettepanekud antud teema raames. Elektrooniline lisa antud töö raames on kättesaadav interneti leheküljel <https://docs.google.com/document/d/1OHngBDnFscRHTh7kATU6rAMHUNwYevbhgP6T3CD0Yuo/edit?usp=sharing>.

3.1. Hoiakute analüüs

Antud bakalaureuse töö autor soovib järgnevalt analüüsida õpilaste hoiakuid õppelaenudesse ning lähemalt ka vaadelda, milliste finantsteenustega on õpilastel varasemalt kokkupuude olnud. Autor vaatleb, erinevaid põhjused, miks tudengid on otsustanud õppelaenu võtta või soovivad seda teha tulevikus. Autor uurib vastanutelt kas otsus võtta õppelaenu oli ikka hea, kas käendaja leidmisel esines probleeme, kas probleeme esineks tagasimaksmisel, kellega õppelaenu võtmise otsust arutati või kas üldse arutati ning kas toime oleks tulnud ka ilma sellise kohustuseta. Lisaks soovis autor teada, miks tudengid ei soovi õppelaenu võtta. Õppelaenude suhtes hoiaku välja selgitamiseks pidas töö autor oluliseks esitada tudengitele kuus väidet, mis olid seotud õppelaenudega. Nendeks väideteks olid:

- „Info õppelaenude osas on piisavas ulatuses kättesaadav“.
- „Õppelaen on madala intressimääraga“.
- „Õppelaenu taotlemise protsess on kiire ning lihtne“.
- „Õppelaenu on hea võimalus ootamatute kulutuste katmiseks“.
- „Õppelaenu summa õppeaasta kohta on piisav äraelamiseks“.
- „Õppelaenu on mõistlik võtta, et – tasuda ootamatute hädavajalike kulutuste eest; tasuda eluaseme kulutuste eest; investeerida; tasuda tarbeesemete eest; minna reisile; tasuda võlgade eest; tasuda sissemaksu eest“.

Kuna õppelaen klassifitseerub finantsteenuse alla, siis pidas töö autor oluliseks välja selgitada, kui paljud üliõpilased on varasemalt kasutanud erinevaid finantsteenuseid, nagu näiteks eluasemelaen, kiirlaen, liising või järelmaks. Küsitlusest selgus, et küsitletutest 44,2% olid varasemalt kasutanud mingit sorti finantsteenust ning nendest 15,8% olid varasemalt õppelaenu võtnud ning 4,3% teatasid, et sooviksid seda teha tulevikus. Kõige populaarsemaks osutus järelmaks (28,0%), sellele järgnes kodulaen (17,6%) ning autoliising (14,6%). 55,8% vastanutest ei olnud varasemalt mitte ühtegi finantsteenust kasutanud, välja arvatud mõned vastajad, kes olid kasutanud õppelaenu teenust. Neid oli 7,1% ning õppelaenu võtmise soovi tulevikus avaldas 3,2% tudengitest, kellel siis puudus varasem kokkupuude finantsteenustega.

Vastustest selgus, et 47,8% õppelaenu võtjatest olid oma otsusega rahul ning võtaksid õppelaenu teinegi kord selle võimaluse avanemisel. 35,4% leidsid, et uuesti nad seda võtta ei sooviks ning lausa 13,3% leidis, et antud otsus oli halb. Leidus ka paar tudengit, kes ei osanud selle otsuse positiivsust ega negatiivsust veel hinnata. Peamisteks põhjusteks miks antud otsus oli halb või lihtsalt ei soovita enam õppelaenu tulevikus võtta, vastasid õpilased, et õppelaen on ikkagi võlg ning parem oleks seda mitte omada. Lisaks leiti, et laenu omamine on hirmutav ning kardetakse päeva, millal tuleb selle eest tasuda. Siiski näitasid tulemused, et enamikel laenuvõtjatel tagasimaksmisega probleeme ei esinenud (46,0%). Leidus kõigest üks vastaja, kellel esinesid probleemid. 41,6% õppelaenu võtjatest ei olnud veel tagasimaksmisega alustanud ning seega ei saanud hinnata kas probleeme esineks või mitte. Lisaks tõi üks tudeng välja, et tema arvates tagasimakse graafik osutus liiga lühikeseks ning summad suureks.

Enamikel õppelaenu taotlenud tudengitel, ei esinenud probleeme käendaja leidmisega (83,2%), kuid 13,3% tekkisid raskused sellega. Kuna tagatise kasutamine õppelaenu võtmisel ei ole üpriski populaarne, siis ka tulemustest selgus, et kõiges 2 tudengit kasutasid sellist võimalust. Ka tudengite seas, kes plaanivad alles õppelaenu võtta, esineks mingil määral probleeme käendaja leidmisega (20,0%). 40,0% tudengitel probleeme ei esineks, 37,5% ei osanud antud küsimusele vastata ning 1 tudeng sooviks kasutada tagatist (2,5%). Kui üliõpilastelt uuriti, kas nad oleksid tulnud toime ka ilma laenukohustusega, siis vastasid 29,2%, et jah nad oleksid tulnud toime ka ilma selleta. 19,5% ei osanud antud küsimusele vastata ning 20,4% andsid vastuseks kindla ei. Tudengid, kes plaanivad alles õppelaenu võtta, vastasid antud küsimusele pigem jaatavalt (42,3%) ning leidus neid, kes ei osanud vastust anda (27,5%). Positiivse asjaoluna selgus, et peamiselt arutasid tudengid õppelaenu võtmise otsust kellegagi enne selle võtmist, peamiselt osutusid selleks vanemad (73,5%). Lisaks arutati antud otsust ka elukaaslasega/partneriga, sugulastega ning

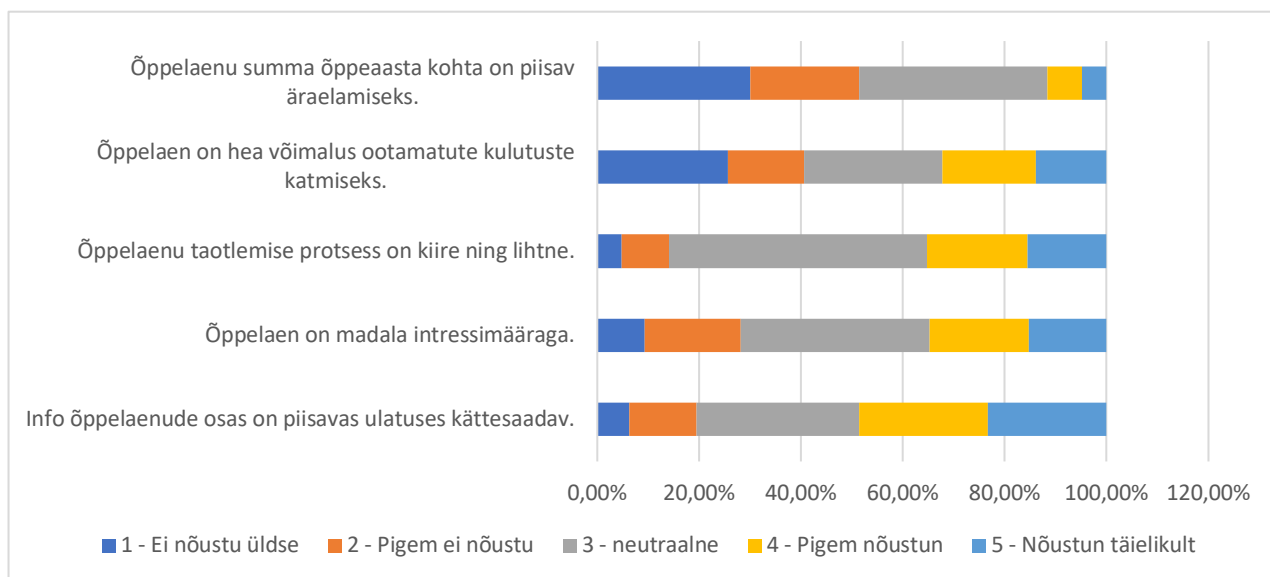
sõpradega. Leidus 12 tudengit, kes ei arutanud (10,6%) antud otsuse vastuvõtmist mitte kellegagi. Väga sarnased tulemused olid ka üliõpilastel, kes plaanisid laenu võtta tulevikus. 62,5% arvutasid antud otsust vanematega, 47,5 elukaaslasega/partneriga, 32,5% sõpradega, 12,5% sugulastega ning 20% ei ole arutanud kellegagi antud otsust.

Õpilastel leidus väga palju erinevaid põhjuseid miks õppelaenu võeti, kuid peamiselt kulus see summa ootamatute hädavajalike kulutuste (38,9%), eluaseme kulutuste (22,1%) ning tarbeesemete (22,1%) jaoks. 12,4% otsustasid antud raha kas siis osaliselt või täielikult kasutada investeerimiseks ning 16% kasutasid seda õppemaksu maksmiseks. Leidus tudengeid, kes ostsid endale arvuti, et läbida õpinguid ülikoolis, või siis tasusid sootuks autokooli eest. Väga sarnased põhjused olid ka tudengitel, kes alles plaanisid õppelaenu võtta tulevikus. Õppelaenu kuluks neil ootamatute hädavajalike kulutuste (25,0%), eluaseme kulutuste (25,0%), tarbeesemete (12,5%), sissemaks (17,5%) ning reisile mineku (12,5%) jaoks. Ka siin leidus õpilasi, kes sooviksid antud raha kasutada ka investeerimiseks (12,5%) ning õppemaksu maksmiseks (7,5%).

Õpilastelt, kes vastasid küsitluses, et nad ei sooviks õppelaenu kohustust omada, uuriti, täpsemaid põhjuseid, miks ei soovita seda omada. Peamiseks põhjuseks osutus lihtsalt asjaolu, et nad ei vaja seda (71,5%) lisaraha kohustuse näol ning lisaks ei soovita lihtsalt olla laenuvõlglane (63,8%). Leidus tudengeid, kes arvasid, et intress on liiga kõrge (16,8%) ning et laenu summa on jällegi liiga väike (14,6%). Üks tudeng tõi välja, et antud summa on lausa naeruväärne ning mõistlikum on laenata perelt või on lootust saada stipendiumi. 37 (9,8%) tudengit vastasid, et neil esineks probleeme käendaja leidmisega ning seega ei saa antud laenu ka taotleda. Leiti, et ka Euribor on laenu taotlemiseks liiga kõrge ning antud kohustus võib mõjutada hiljem kodulaenu taotlemise soovi.

Jooniselt 9 on näha neljale väitele saadud vastuseid. Tulemustest on näha et üks kolmandik tudengitest jäid neutraalseks (31,9%), ning ligikaudu pooled üliõpilased arvasid, et informatsioon õppelaenude kohta on pigem (25,2%) või siis täielikult (23,4%) kättesaadav. Vähesel määral leidus ka tudengeid, kes leidsid, et informatsioon ei ole (6,3%) piisavas ulatuses kättesaadav. Üpriski paljud tudengid jäävad pigem neutraalseks (37,6%) ning pigem ei nõustu (18,9%) ja pigem nõustun (19,5%) vastuseid oli peaaegu et sama palju väite puhul „Õppelaenu on madala intressimääraga“. Tudengeid, kes arvasid et intressimäär on madal, oli 15,2% ning tudengeid, kes sellega absoluutselt ei nõustunud oli 9,3%. Väite „Õppelaenu taotlemise protsess on kiire ja lihtne“ puhul eeldas töö autor, et õpilased jäävad vastustes pigem neutraalseks, kuna tudengitel, kellel

puudub kokkupuude õppelaenu läbimise protsessiga, ei pruugi osata hinnata selle läbimise lihtsust ning kiirust. Pooled tudengid jäid antud väite puhul neutraalseks (50,7%). Tudengeid, kes selle väitega nõustusid kas täielikult (15,6%) või osaliselt (19,7%) oli tunduvalt rohkem, kui neid, kes sellega ei nõustunud üldse (4,8%) või ei nõustunud osaliselt (9,3%).

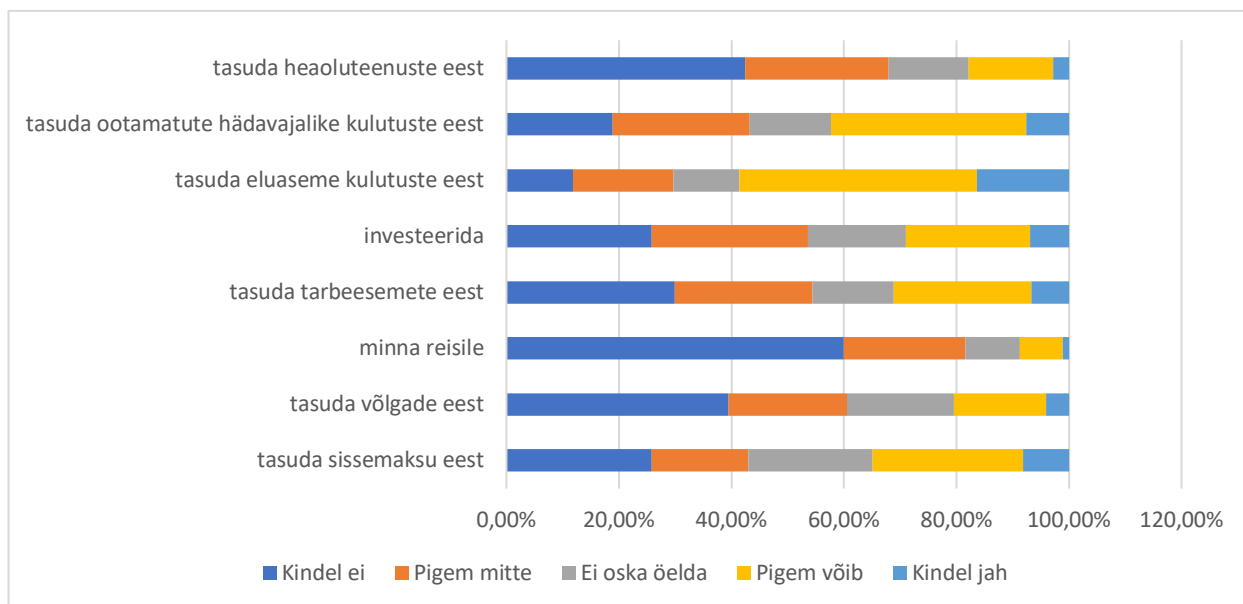
Joonis 9. Väitele saadud vastused vastanute järgi

Allikas: Autori koostatud

Autori üllatuseks selgus, et väga paljud tudengid (25,4%) leidsid, et õppelaen ei ole hea võimalus ootamatute kulutuste katmiseks (Joonis 9). Jällegi väga paljud vastajaid jäid antud väite juures neutraalseks (27,1%). Siiski leidis ka neid üliõpilasi, kes arvasid, et õppelaen on ootamatute kulutuste katmise jaoks pigem (18,4%) või täielikult (13,9%) hea võimalus. Väga paljud vastanutest jäid jällegi väite „Õppelaenu summa õppeaasta kohta on piisav äraelamiseks“ juures neutraalseks (36,9%) ,kuid siiski pigem kalduti arvama et õppelaenu summa õppeaasta kohta ei ole piisav ära elamiseks. Selle väitega pigem ei nõustunud 21,3% ning täielikult ei nõustunud 30,1% tudengitest. Leidus ka väheseid, kes arvasid, et õppelaenu summa on piisav.

Oluline on ka teada, milliste kulutuste ning eesmärkide täitmiseks tudengid arvavad et õppelaenu on mõistlik võtta. Selleks esitas töö autor vastanutele väite „Õppelaenu on mõistlik võtta, et – tasuda ootamatute hädavajalike kulutuste eest; tasuda eluaseme kulutuste eest; investeerida; tasuda tarbeesemete eest; minna reisile; tasuda võlgade eest; tasuda sissemaksu eest“. Iga leitud variandile tuli valida hinnang viiest valikust – kindel ei, pigem mitte, ei oska öelda, pigem võib ning kindel jah. Joonisel 10 on näha, et tudengid arvasid üpris kindlalt, et õppelaenu raha eest ei tohiks minna

reisile (59,9%). Sissemaksu, võlgade ning heaaluteenuste eest tasumiseks antud raha kasutamist, pidasid tudengid pigem halvaks otsuseks, kuid leidis ka neid, kes arvasid et antud raha nendel eesmärkidel pigem tohiks kasutada. Peamiselt arvasid üliõpilased, et kõige mõistlikum oleks õppelaenu kasutada eluasemekulutuste (42,3%) ning ootamatute kulutuste (34,7%) katmiseks. Töö autori üllatuseks leidis väga palju tudengeid, et antud raha ei tohiks kasutada investeerimiseks.

Joonis 10. Väide „Õppelaenu on mõistlik võtta et ...“ vastanute järgi

Allikas: Autori koostatud

Järgnevalt toob töö autor välja antud väidete aritmeetilised keskmised, standardhälbed ja moodid. Nendele tulemustele järgnevad autoripoolsed põhjendused. Tulemusi saab vaadelda Tabelis 1 ning Tabelis 2.

Tabel 1. Esimese osa väidete keskmised väärtused

	„Info õppelaenude osas on piisavas ulatuses kättesaadav“	„Õppelaenu on madala intressimääraga“	„Õppelaenu taotlemise protsess on kiire ning lihtne“	„Õppelaenu on hea võimalus ootamatute kulutuste katmiseks“	„Õppelaenu summa õppeaasta kohta on piisav äraelamiseks“
Aritmeetiline keskmine	3,46	3,12	3,32	2,80	2,35
Mood	3	3	3	3	3
Standardhälve	1,17	1,16	1,00	1,37	1,28

Allikas: Autori koostatud

Väite „Info õppelaenude osas on piisavas ulatuses kättesaadav“ aritmeetiline keskmine 3,46 näitab, et tudengid jäid antud väite puhul pigem neutraalseks, seda fakti kinnitab ka mood 3. Kuid siiski leidis rohkem neid tudengeid, kes arvasid, et informatsiooni on piisavalt. Standardhälve näitab autorile tulemuste hajuvust ning antud väite puhul on see 1,17, mis kinnitab, et pigem leidub õpilasi, kes leiavad et õppelaenude kohta on piisavalt informatsiooni, kuid siiski leidub ka neid, kellel puudub antud finantsteenuse kohta teadmised. „Õppelaenu on madala intressimääraga“ väite puhul on aritmeetiline keskmine 3,12 ning mood 3 See näitab, et tudengid ei osanud antud väite puhul seisukohta võtta ning jäid jällegi pigem neutraalseks. Antud väite puhul on standardhälve 1,16, mis näitab, et leidis omajagu õpilasi, kes arvasid, et õppelaen on madala intressimääraga ning ka neid kes arvasid vastupidist. Seega võime öelda, et leidis tudengeid, kelle arvates antud intress on liialt kõrge, kuid ka neid kelle arvates on see madal. Seega olemas on nii positiivne kui ka negatiivne hoiak õppelaenu intressi suhtes.

Väite „Õppelaenu taotlemise protsess on kiire ning lihtne“ puhul osutus aritmeetiliseks keskmiseks 3,32, moodiks osutus 3 ning standardhälve oli 1. Autor peab seda 5-palli skaalal mõõdukaks kõikumiseks ning lisaks on see kõige stabiilsem välja toodud tulemustest. Jällegi näeme antud tulemustest, et enamus õpilasi ei osanud antud väite puhul seisukohta võtta. Standardhälve näitab, et leidis siiski rohkem õpilasi, kes arvasid, et antud protsess on kiire ja lihtne, kui neid, kes leidsid et see on aeglane ja keeruline. Selline kõikumine võib olla põhjustatud asjaolust, et tudengitel kellel puudus igasugune kokkupuude õppelaenu protsessiga, ei osanud antud väitele hinnangut anda või siis puudus neil piisav informatsioon ning nad pidasid antud protsessi pigem keeruliseks ja aeganõudvaks.

„Õppelaen on hea võimalus ootamatute kulutuste katmiseks“ väite puhul on olukord ebastabiilsem. Aritmeetiline keskmine on 2,80, kuid mood on 3. Sellest järeldab töö autor, et suurem osa tudengeid, jääb pigem neutraalseks, kuid leidis ka väga palju neid, kes arvasid, et õppelaen ei ole ootamatute kulutuste katmiseks. Standardhälve antud väite puhul osutus 1,37, mis osutus kõigist väidetest kõige suurema hajuvusega väiteks, millest võime järeldada, et hinnanguid antud väitele leidis väga erinevaid. Siiski rohkem leidis neid kes ei pooldanud õppelaenu raha kasutamist ootamatute kulutuste katmiseks. Selline hoiak võib tulla arusaamast, et antud summa on mõeldud ainult õppimis edukuse saavutamiseks ehk eluasemekulutuste ning õppemaksu tasumiseks. Jällegi ootamatud kulutused võivad olla väga erinevad ning ei pruugi kooliedukus ning hakkama saamist üldsegi mõjutada, näiteks ootamatult on vaja osta uued püksid, kuid see ei ole hädavajalik.

Viimase väite „Õppelaenu summa õppeaasta kohta on piisav äraelamiseks“ puhul oli mood jällegi 3 ning aritmeetiline keskmine osutus 2,35. Sellest järeldas töö autor, et enamus tudengeid ei osanud antud väitele hinnanguid anda, kuid siiski leidis rohkem neid, kes arvasid, et antud summa ei ole piisav, kui neid, kes leidsid et see on pigem piisav. Standardhälve oli 1,28, mis näitas, et siiski leidis ka õpilasi, kes arvasid, et antud summa on piisav, kuid siiski kinnitas fakti et rohkem arvamused kaldusid selle poole, et antud peaks olema suurem.

Tudengitel paluti vastata 5 palli skaalal väitele „Õppelaenu on mõistlik võtta, et – tasuda ootamatute hädavajalike kulutuste eest; tasuda eluaseme kulutuste eest; investeerida; tasuda tarbeesemete eest; minna reisile; tasuda võlgade eest; tasuda sissemaksu eest“, kus 1 täiendas „kindel ei“ ning 5 tähendas „kindel jah“ (Tabel 2). Antud väite puhul osutus kõige stabiilsemaks variandiks „minna reisile“, standardhälve 1, mood 1 ning aritmeetiline keskmine 1,68. See näitab et tudengid nõustusid pigem üksmeelselt, et õppelaenu raha ei oleks mõistlik kasutada reisile minekuks. Sarnased tulemused olid ka vastuse variantide puhul „tasuda heaoluteenuste eest“ ning „tasuda võlgade eest“. Ka nende puhul leidsid tudengid pigem üksmeelselt, et antud raha ei ole selle jaoks, kuid siiski leidis õpilasi, kes leidsid et võib olla.

Tabel 2. Teise osa väidete keskmised väärtused

	Aritmeetiline keskmine	Mood	Standardhälve
„tasuda ootamatute kulutuste eest“	2,88	4	1,28
„tasuda eluaseme kulutuste eest“	3,33	4	1,27
„investeerida“	2,56	2	1,27
„tasuda tarbeesemete eest“	2,54	1	1,32
„tasuda heaoluteenuste eest“	2,10	1	1,19
„minna reisile“	1,68	1	1,00
„tasuda võlgade eest“	2,24	1	1,24
„tasuda sissemaksu eest“	2,74	4	1,32

Allikas: Autori koostatud

„Tasuda sissemaksu eest“ osutus kõige populaarsemaks vastuseks 4 ehk „Pigem võib“, kuid aritmeetiliseks keskmiseks osutus 2,74. See näitas töö autorile, et tudengeid, kes arvasid, et antud raha ei ole sissemaksu jaoks oli rohkem, kui neid kes leidsid et on. Esimese valiku „tasuda ootamatute hädavajalike kulutuste eest“ puhul osutus kõige populaarsemaks vastuseks 4 ehk „pigem võib“. Aritmeetiliseks keskmiseks osutus 2,88, mis näitab, et rohkem oli neid tudengeid, kes andsid vastuseks „kindel ei“ kui neid, kes vastasid „kindel jah“. Sarnased tulemused olid ka variandile „tasuda eluaseme kulutuste eest“, kuid antud väite puhul oli aritmeetiline keskmine 3,33

ning standardhälve 1,27. See näitas, et omajagu leidis õpilasi, kes arvasid et õppelaenu raha ei ole kindlalt ka eluaseme kulutuste jaoks, kuid siiski leidis rohkem neid, kes arvasid et on. Autori üllatuseks oli vastuse „investeerida“ mood 2, aritmeetiline keskmine 2,56 ning standardhälve 1,27. Sellest võime järeldada, et tudengid leidsid, et antud raha ei ole mõeldud investeerimiseks. „tasuda tarbeesemete eest“ variandi puhul oli moodiks 1, mida autor ka ootas, kuna antud raha ei tohiks olla tarbeesemete jaoks. Aritmeetiline keskmine oli 2,54, mis tähendas, et leidis ka omajagu õpilasi, kes arvasid vastupidist.

3.2. Binaarne logistiline regressioonanalüüs

Esialgse mudeli koostamisel otsustas autor valimist välja jätta õpilased, kes ei olnud veel õppelaenu võtnud kuid avaldasid soovi seda võtta tulevikus. Antud õpilased ei ole veel õppelaenu võtnud ning nad ei pruugi ka teha seda tulevikus, kuid siiski võivad seda teha, seega ei kuulu nad õpilaste hulka kes on võtnud ega ka nende hulka kes ei ole võtnud. Lõplikku regressioonanalüüsi jäi kokku 499 vastajat.

Esialgse mudelisse võeti sõltuvaks muutujaks tunnus, mis seletas, kas õpilane on võtnud varasemalt õppelaenu või mitte. Mudeli sõltumatuteks muutujateks valiti õpilase sugu, varasemad laenukohustused, õppemaksu maksmine, vanus, ülikool, haridustase, õppevaldkond, töötamine ning õpilase hoiakud õppelaenudesse. Lisa 2 all on välja toodud ülevaade esialgses mudelis kasutatavatest muutujatest ning nende kirjeldustest. Fiktiivsete tunnuste puhul jäeti välja baaskategooriad ehk kõik tunnused mille tähistus koosnes numbrist 1.

Kõigepealt viis töö autor läbi esmase regressioonanalüüsi valitud tunnustega (Elektrooniline lisa, lk 1). Tõepära suhte testi järgi osutus mudel olulisuse nivool 0,05 statistiliselt oluliseks kuna $p = 0,00 < 0,05$. Esialgse mudelis osutusid enamus parameetreid ebaoluliseks olulisuse nivool 0,05. Üksteist tunnust osutusid oluliseks nivool 0,05 ning neli osutusid oluliseks nivool 0,01. Antud tunnused ning nende olulisuse tõenäosused on esitatud Lisas 3. Mudeli Akaike kriteerium tuli 439,79 Hannan-Quinni kriteerium 581,97 ning Schwarz kriteerium 802,08. Õigesti prognoositud kogu vaatluste arv oli 448 ehk 89,8%. See tähendab, et mudel seletab 89,8% õppelaenu võtmise juhtumitest. Nendest nulle ehk õppelaenu mitte võtmist prognoositi õigesti 358 korral ehk 95,2% nullide kogu arvust ning ühtesid ehk õppelaenu võtmist prognoositi õigesti 90 korral ehk 73,2% ühtede kogu arvust.

Kuna kõik parameetrid ei osutunud statistiliselt oluliseks, siis tuli neid proovida ükshaaval eemaldada. Tunnuste eemaldamisel kasutab töö autor samm sammulist tagurpidi kõrvaldamise meetodit ehk esmalt eemaldatakse tunnus, mille olulisuse tõenäosus on kõige suurem. Antud protsessi jätkatakse seni, kuni kõik alles jäänud tunnused on statistiliselt olulised. Fiktiivsete tunnuste puhul ei ole võimalik eemaldada ühte fiktiivset tunnust, vaid tuleb eemaldada terve tunnus mudelist. Tunnuste eemaldamiseks kasutab töö autor kitsenduste testimist, et veenduda, kas tunnuste eemaldamine mudelis on põhjendatud. Kuna tunnuse DHEAOLUTEENUSED_5 olulisuse tõenäosus osutus kõige suurimaks, siis eemaldatakse fiktiivsete tunnuste komplekt HEAOLUTEENUSED esimesena mudelist (Elektroniline lisa, lk 1). Kitsenduste testimise kasutatakse F-testi ning autor püstatab järgmised hüpoteesid:

H0 – Kitsenduse võib peale panna, kitsendatud mudel ei ole oluliselt halvem;

H1 – Kitsendust ei tohi peale panna, kitsendatud mudel on oluliselt halvem.

Kitsenduse testimisel selgus (Lisa 4), et F-testi olulisuse tõenäosus $p = 0,409$ osutus suuremaks kui olulisuse nivoo 0,05, mis tähendab, et sisukas hüpotees tuleb tagasi lükata ning vastu tuleb võtta nullhüpotees. Sellest järeldab töö autor, et kitsenduse võib peale panna, kuna mudel ei halvene oluliselt ning seega tunnus HEAOLUTEENUSED fiktiivsete tunnuste komplekt eemaldatakse mudelist. Järgnevalt vaadatakse lähemalt suurima olulisuse tõenäosusega tunnust, viiakse läbi F-test ning eemaldatakse vajadusel tunnus mudelist. Sisukahüpoteesi vastu võtmisel jäetakse tunnus mudelisse ning liigutakse edasi suuruselt järgmise olulisuse tõenäosusega tunnuse juurde ning proovitakse seda eemaldada. Töö autor on välja toonud Lisas 5 järgnevad tunnused, mis mudelist eemaldati antud järjestuses ning ka nende kitsenduste testimisel saadud F-testi olulisuse tõenäosused. Antud tunnused eemaldati, kuna F-testi tulemusena mudel paranes ning kitsenduse võis seega peale panna.

Lõplikusse mudelisse jäid tunnus ÕPPEMAKS, TARBIMISLAEN, KREDIITKAART ning fiktiivsed tunnused VANUS, KIIRUS ning KULUTUSED. Antud mudelit saab vaadelda elektroonilise lisa lehekülj 5 alt. Tõepära suhte testi järgi osutus mudel oluliseks olulisuse nivool 0,05, kuna $p = 0,000 < 0,05$. Mudeli kõik tunnused on statistiliselt olulised nivool 0,05, välja arvatud DKIIIRUS_2, DKIIIRUS_3, DKULUTUSED_2 ning DKULUTUSED_3, DKULUTUSED_4. Tunnus TARBIMISLAEN oli oluline nivool 0,1. Kuna mudel halvenes oluliselt tunnuste KULUTUSED, KIIRUS, ning TARBIMISLAEN fiktiivsete tunnuste

eemaldamisel kitsenduste testimisel, siis otsustas autor jätta need mudelisse. Tunnuste vahel ei tohiks esineda multikollineaarsust, selleks, et selles veenduda, kontrollis autor seda varieeruvusindeksi VIF abil (Lisa 6). Kuna VIF tulemused tulid kõik alla 10, veendus töö autor, et multikollineaarsuse probleemi ei esine.

Töö autor on välja toonud Lisas 7 esialgse ning lõpliku regressioonmudeli võrdluse. Lõplik mudel seletab valimis olevatest õppelaenu võtvatest tudengitest 85,8% puhul õigesti. Antud tunnus vähenes natukene võrreldes esialgse mudeliga, kuid teised tunnused paranesid. Mudeli tõeselt positiivsete määr ehk tundlikkus (st kui suur osa õppelaenu võtjatest prognoosib mudel õigesti) on 76,5%. Mudeli tõeselt negatiivsete määr ehk spetsiifilisus (st kui suure osa õppelaenu mitte võtjatest prognoosib mudel õigesti) on 88,0%. Sellest võime järeldada, et mudel on veidikene kaldu õppelaenu mitte võtjate suunas, mis tähendab, et seda on rohkem õigesti hinnatud. Võime öelda, et mudel prognoosib õppelaenu mitte võtmist paremini kui õppelaenu võtmist. Lõpliku mudeli Schwarzi informatsioonikriteerium oli 444,35 ning Hannan-quinni informatsioonikriteerium oli 398,29. Mõlemad tunnused muutusid veidikene paremaks võrreldes esialgse mudeliga, kuna vähenesid. Korrigeeritud determinatsiooni (0,34) kordaja paranes oluliselt, kuna suurenes ning enamus tunnuseid mudelis osutusid olulisteks nivool 0,05. Akaike informatsioonikriteerium oli 368,52 ehk vähenes 71,27 võrra, mis tähendab, et mudel muutus paremaks. Mudeli McFaddeni R^2 on 0,40, mis tähendab mudel halvenes veidikene. Parim mudel õppelaenu võtmise hindamiseks avaldus järgmisel kujul:

$$\begin{aligned}
 \mathbf{OPPELAEN}_i = & -4,8 + 0,78\mathbf{KREDIITKAART}_i + 0,92\mathbf{TARBIMISLAEN}_i + \\
 & 2,23\mathbf{OPPEMAKS}_i + 1,34\mathbf{DVANUS_2}_i + 1,33\mathbf{DVANUS_3}_i + 1,93\mathbf{DVANUS_4}_i + \\
 & 1,71\mathbf{DVANUS_5}_i + 1,61\mathbf{DVANUS_6}_i + 2,91\mathbf{DVANUS_7}_i + 0,75\mathbf{DKIIRUS_2}_i - \\
 & 0,17\mathbf{DKIIRUS_3}_i + 1,68\mathbf{DKIIRUS_4}_i + 2,39\mathbf{DKIIRUS_5}_i + 0,23\mathbf{DKULUTUSED_2}_i + \\
 & 0,41\mathbf{DKULUTUSED_3}_i + 0,71\mathbf{DKULUTUSED_4}_i + 1,81\mathbf{DKULUTUSED_5}_i + u_i
 \end{aligned} \tag{1}$$

Kus

$\mathbf{KREDIITKAART}_i$ – kui õpilane i on varasemalt kasutanud krediitkaarti, siis 1, kui ei ole, siis 0,
 $\mathbf{TARBIMISLAEN}_i$ – kui õpilane i on varasemalt kasutanud tarbimislaenu, siis 1, kui ei ole, siis 0,
 $\mathbf{OPPEMAKS}_i$ – kui õpilane i maksab õppemaksu, siis 1, kui ei, siis 0,
 $\mathbf{DVANUS_2}_i$ – kui õpilane i on vanuses 21 – 22 a, siis 1, muu 0,
 $\mathbf{DVANUS_3}_i$ – kui õpilane i on vanuses 23 – 24 a, siis 1, muu 0,
 $\mathbf{DVANUS_4}_i$ – kui õpilane i on vanuses 25 – 26 a, siis 1, muu 0,
 $\mathbf{DVANUS_5}_i$ – kui õpilane i on vanuses 27 – 28 a, siis 1, muu 0,
 $\mathbf{DVANUS_6}_i$ – kui õpilane i on vanuses 29 – 30 a, siis 1, muu 0,

DVANUS_7_i – kui õpilane *i* on vanuses üle 31 a, siis 1, muu 0,
DKIIRUS_2_i – kui õpilane *i* ei nõustu osaliselt väitega „õppelaenu taotlemise protsess on kiire ning lihtne“, siis 1, muu 0,
DKIIRUS_3_i – kui õpilane *i* on neutraalne väite „õppelaenu taotlemise protsess on kiire ning lihtne“ osas, siis 1, muu 0,
DKIIRUS_4_i – Kui õpilane *i* nõustub osaliselt väitega „õppelaenu taotlemise protsess on kiire ning lihtne“, siis 1, muu 0,
DKIIRUS_5_i – Kui õpilane *i* nõustub täielikult väitega „õppelaenu taotlemise protsess on kiire ning lihtne“, siis 1, muu 0,
DKULUTUSED_2_i – kui õpilane *i* ei nõustu osaliselt väitega „Õppelaen on hea võimalus ootamatute kulutuste katmiseks“, siis 1, muu 0,
DKULUTUSED_3_i – kui õpilane *i* on neutraalne väite „Õppelaen on hea võimalus ootamatute kulutuste katmiseks“ osas, siis 1, muu 0,
DKULUTUSED_4_i – kui õpilane *i* nõustub osaliselt väitega „Õppelaen on hea võimalus ootamatute kulutuste katmiseks“, siis 1, muu 0,
DKULUTUSED_5_i – kui õpilane *i* nõustub täielikult väitega „Õppelaen on hea võimalus ootamatute kulutuste katmiseks“, siis 1, muu 0,
u_i – juhuslik komponent

Tõenäosus marginaalväärtuste analüüsi jaoks kohandati mudelit nii, et mudelis kuvatakse tulp slopes (Elektrooniline lisa, lk 9). Antud analüüsist selgus, et kui tudengil on vaja tasuda õppemaksu, siis tõenäosus, et õpilane võtab laenu, suureneb 0,45 võrra. Õpilastel, kes ei ole varasemalt tarbimislauu kasutanud on 0,15 võrra väiksem tõenäosus võtta õppelaenu, kui neil, kes on tarbimislauu varasemalt kasutanud. Varasem krediitkaardi kasutamine suurendab tõenäosust, et õpilane võtab õppelaenu, 0,12 võrra. Õpilased, kes arvasid, et õppelaenu raha on mõistlik kasutada ootamatute hädavajalike kulutuste jaoks, võtavad suurema tõenäosusega õppelaenu, kui need, kes arvasid, et antud raha ei ole nende asjade jaoks. Mida rohkem nad seda pooldasid, seda rohkem suurenes ka tõenäosus. Üliõpilased kelle arvates õppelaenu taotlemine lihte ja kiire, võtavad suurema tõenäosusega õppelaenu, kui need kes arvavad, et see on pigem raske ning aeganõudev protsess. Erandiks tudengid, kes on neutraalsed, nende puhul väheneb tõenäosus võtta õppelaenu -0,01 võrra. Üle 20 aastased üliõpilased võtavad suurema tõenäosusega laenu kui alla 20 aastased tudengid. Kui üliõpilane on üle 31 aasta, siis suureneb tema tõenäosus võtta õppelaenu 0,54 võrra.

3.3. Järeldused ja ettepanekud

Ankeetküsitlusele vastas kokku 539 tudengit, kellest valimisse sobisid kõik 539 vastajat. Nendest 73,5% moodustasid naised ning 26,5% moodustusid mehed. Kõige enam laekus vastuseid tudengitelt vanusegrupis 21 – 22. Kõigist vastajatest olid varasemalt õppelaenu kasutanud 22,8%

(123) tudengitest ning 7,4% (40) ei olnud veel õppelaenu võtnud, kuid avaldasid soovi võtta seda tulevikus. Enim olid valimis esindatud sotsiaalteaduste, äriduse ning õiguse erialavaldkonna tudengid (25,8%). Kõrgeim omandamisel oleva haridustaseme seast olid enim esindatud bakalaureusekraadiga tudengid (53,6%). Õppemaksu tasusid kokku 5,9% tudengitest ning 4,5% olid võtnud varasemalt ka õppelaenu. Enim küsitlusele vastanud olid hariduse omandamisel Tallinna Tehnikakõrgkoolis (43,8%).

Antud uuringus kasutatud küsimustiku vastused näitavad, et ligikaudu pooled üliõpilased on pigem neutraalse hoiakuga õppelaenude suhtes. Antud neutraalsus võib esineda asjaolust, et tudengitel ei ole reaalselt kokkupuudet õppelaenuga olnud ning positiivse ja negatiivse hoiaku võtavad pigem üliõpilased, kes on ise õppelaenu võtnud või kuulnud sellest tuttavatel. Siiski võtsid veidikene suurem osa üliõpilasi positiivsema hoiaku, kui negatiivse. 51,4% tudengitest oleks kas neutraalsed või pigem positiivse hoiakuga juhul, kui õppelaenu summa ühe õppeaasta kohta tõuseks. Sellest saame järeldada, et üliõpilaste arvates õppelaenu summa ühe õppeaasta kohta ei ole piisav. See võib omakorda olla ka põhjuseks, mis õppelaenu iga aastaga järjest vähem taotletakse ning on ka võimalik, et abi otsitakse pigem suurematest laenudest, nagu näiteks tarbimislaen. Õppelaenu intressi madaluse kohta leidis rohkem üliõpilasi positiivse vaatenurgaga (34,7%), kuid omajagu leidis ka neid, kes olid negatiivsel arvamusel (28,2%) ja leidsid, et intress on ilmselgelt liiga kõrge. Antud hoiaku puhul võib rolli mängida ka hetke Euribor, mis tõuseb pidevalt ning võib esineda võimalus, et õpilased et tea kuidas õppelaenu puhul intressi arvutatakse.

Ootamatute kulutuste tekkimisel ei olnud 40,6% tudengitest pigem või üldse nõus võtma õppelaenu. 32,3% leidsid, et õppelaenu võiks pigem või täielikult hea võimalus ootamatute kulutuste katmiseks. Sellest võime järeldada, et tudengid pigem leiaksid muu viisi oma ootamatute kulutuste katmiseks, näiteks tööle minek või abi küsimine vanematelt. Selline tulemus võib tekkida kas asjaolust, et õppelaenu on võimalik taotleda ainult 1 kord aastas, kuid ootamatud kulutused võivad tekkida aastaringelt. Siinkohal ei saa ka autor kindel olla, kui paljud üliõpilased on täpselt teadlikud millal õppelaenu saab taotleda, ning seega ei ole võimalik ka teada, kas vastused olid antud asjaolust mõjutatud.

Tudengid leidsid, et informatsioon õppelaenude kohta on pigem piisavas ulatuses kättesaadav. Internetist otsides on võimalik informatsioonile antud teema kohta ligi pääseda lihtsasti ning lisaks iga õppelaenu andev pank omab informatiivset lehekülge enda panga veebis õppelaenu tingimuste ning taotlemise protsessi kohta. Õppelaenu taotlemise protsessi kiirusele ja lihtsusele ootas töö

autor rohkem neutraalseid ning positiivseid vastuseid. 50,7% ehk ligikaudu pooled vastajad olid neutraalsel seisukohal. Antud tulemus oli oodatav, kuna üliõpilased, kes ei ole õppelaenu taotlenud, ei pruugi osata hinnata selle protsessi lihtsust ning kiirust. 32,3% vastajatest oli positiivsel seisukohal ning 14,1 negatiivsel seisukohal. Kuna töö autoril on endal kokkupuude õppelaenu taotlemise protsessiga, siis võis ta isiklikult kinnitada selle protsessi lihtsust ning kiirust ning seega antud tulemused olid ka ootuspärased.

Antud küsitlusele vastanute tulemusi analüüsid selgus, et seitsmest hüpoteesist kaks suudeti täielikult tõestada ning kaks osaliselt. Selgus, et esimese püstitatud hüpotees ei leidnud kinnitust. Regressioonmudeli koostamisel ilmnes, et tunnus SUGU tuli eemaldada mudeli koostamise keskpaigas, kuna antud tunnus ei olnud statistiliselt oluline. Sellest võime järeldada, et sugu ei mõjuta tudengite otsuseid võtta õppelaenu. Antud tulemus oli üllatuseks, kuna varasemates uuringutes on selgunud, et naised võtavad suurema tõenäosusega õppelaenu kui mehed (Dwyer *et al.*, 2013) ning autor eeldas, et suudab hüpoteesi tõestada. Tulemus võib olla seotud asjaoluga, et töö autor ei suutnud piisavalt informatsiooni saada mees vastajate kohta ning see tähendas, et naised oli kindlas ülekaalus. Lisaks võis ka probleemiks olla olulise tunnuse puudumine mudelist, mille peale autor ei osanud tulla. Esimese hüpoteesiga sama olukord esines ka teise ning kolmanda hüpoteesi puhul. Selgus, et erialavaldkond ega ka ülikool ei mõjutanud tudengi otsust võtta õppelaenu ning seega antud tunnused jäid mudelist ka välja, kuigi eelnevates uuringutes (Rothstein & Rouse, 2011; Cho *et al.*, 2015; Callender & Jackson, 2008) oli erialavaldkond ning ülikool üheks oluliseks tunnuseks. Peamiselt lootis töö autor, et suudab tõestada erialavaldkonna ning õppelaenu võtmise vahelist seost, et jõuda järeldusele, millise eriala tudengid vajavad enim rahalist toetust. See oleks andnud võimaluse edasi uurida, mis on selle põhjuseks. Näiteks õppemaht on üpriski suur ning seetõttu ei ole võimalik lisaraha teenida kooli kõrvalt.

Üliõpilase arvamus, et õppelaen on hea võimalus ootamatute kulutuste katmiseks ning õppelaenu võtmise tõenäosus olid omavahel positiivselt seotud ehk mida positiivsem oli hoiak antud arvamuse osas, seda tõenäolisemalt võttis tudeng laenu. Arvamus, et õppelaenu taotlemise on kiire ning lihtne osutus ka statistiliselt oluliseks antud mudelis. Mida positiivsemalt õpilane antud väidet nägi, seda suurema tõenäosusega ta võttis ka õppelaenu. Ainukese erandina oli antud tunnuses neutraalne hoiak. Neutraalse hoiaku puhul võttis õpilane väiksema tõenäosusega õppelaenu kui see kes oli negatiivse hoiakuga. Seda asjaolu saab selgitada sellega, et õpilastel kellel puudus kokkupuude õppelaenu taotlemisega, ei osanud antud väite positiivust ega negatiivust hinnata ning

seega peamiselt jäädi neutraalseks. Sellega sai osaliselt tõestatud seitsmes hüpotees ehk õpilase hoiakud õppelaenudesse mõjutavad tema otsust võtta õppelaenu.

Vastajate vanusegrupid osutusid kõik statistiliselt oluliseks, seega viies hüpotees sai tõestatud ning võime öelda, et vanuse ning õppelaenu võtmise vahel on seos. Kõigi teiste vanusegruppide tõenäosused olid kõrgemad võrreldes kuni 20 aastastega. See tähendas, et alla 20 aastased võtsid kõige väiksema tõenäosusega õppelaenu. Kui oldi vanuses üle 31, siis oli kõige suurem tõenäosus et võeti õppelaenu. Antud asjaolu ei oska autor põhjalikumalt seletada ning seda peaks uurima süvitsi, kuid siiski autor arvab, et antud tulemus võib tuleneda asjaolust, et vanemad tudengid on finantsteenustele avatumad kui noored. Lisaks tuli küsimustikust välja et noored kardavad erinevaid laenusid, kuna arvavad et ei suuda tagasi maksta. Töö autor eeldab, et vanematel tudengitel on elu stabiilsem ning seega julgetakse ka laenu võtta, kuna teatakse et suudetakse see ka tagastada ning nähakse seda laenu kui head võimalust saada lisaraha. Kuna Ameerika Ühendriikides võetakse õppelaenu peamiselt kõrgete õppemaksude tõttu, kuid Eestis on enamasti haridus tasuta, siis soovis autor uurida, kas õppemaks võiks oluline olla antud uuringus. Analüüsisist selgus, et õppemaksu maksmine suurendab tõenäosust võtta õppelaenu. Seega sai ka neljas hüpotees tõestatud. Ka küsimustikust selgus, et paljud tudengid kasutasid õppelaenu et tasuda oma hariduskulude eest ning seega antud tulemus oli igati loogiline.

Osaliselt sai tõestatud ka kuues hüpotees ehk varasemate kohustuste olemasolu õppelaenu võtmise tõenäosuses osutus osaliselt oluliseks teguriks. Eelnevalt tarbimislauu või krediitkaart omanud üliõpilase tõenäosus võtta õppelaenu on suurem kui neil, kes varasemalt neid finantskohustusi ei omanud. Antud seos võib tuleneda sellest, et üliõpilasel on juba varasemalt rahalisi probleeme olnud ning vajab finantsilist abi ehk võetakse veelgi lisakohustusi juurde. Lisaks võib see asjaolu ilmnedu ka seetõttu, et varasemate kohustuste omamise tõttu ei nähta uue kohustuse omamisest probleemi ning lisaks on see ka heade tingimustega. See eest tudeng, kellel varasemalt ei ole ühtegi kohustust olnud, ei soovi omada siis ka õppelaenu, mis on liiga väike ning olenemata kui väikese intressiga antud laen on, siis siiski tegemist on ikkagi intressiga ja kohustus. Võimalik et antud tudeng ei soovi oma krediitdiskoori rikkuda, soovides saada tulevikus näiteks kodulaenu.

Töö autor leiab, et sarnast uuringut tuleks kindlasti korrata suurema hulga üliõpilastega ning rohkemate detailidega, mis pühenduksid just veel erinevate sügavamate põhjuste otsimisele ja uurimisele, miks õppelaenu võetakse. Rohkem vastuseid tuleks saada üliõpilaste seast, kes on õppelaenu võtnud ning ka meeste seas, et valim oleks tasakaalukam. Samuti võiks uurida süvitsi

tudengite rahalist seisut, omavahelist perekonna suhtlust, elukorraldust ning finantsalaseid teadmisi. Töö autor arvab, et nii mõnigi tunnus nendest võiks vägagi oluline olla antud mudelis. Viimasena oleks huvitav läbi viia süvaintervjuid, et saada veelgi parem ülevaade kogu olukorrast seoses hoiakutega õppelaenudesse.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöös analüüsiti Eesti tudengite suhtumist õppelaenudesse ning uuriti millised tegurid mõjutavad üliõpilase otsust võtta õppelaenu ankeetküsitluse abil. Töö eesmärgiks oli hinnata Eesti tudengite hoiakuid õppelaenude suhtes ning määratleda millised tegurid täpsemalt mõjutavad õpilaste otsuseid võtta õppelaenu. Eesmärgi täitmiseks püstitas töö autor kaks uurimusküsimust:

- Millised on Eesti tudengite hoiakud õppelaenudesse?
- Kas tudengite õppelaenu võtmise otsuse ning tudengite soo, erialavaldkonna, ülikooli, vanuse, haridustaseme, töötamise, õppemaksu, varasemate kohustuste ning hoiakutes õppelaenudesse vahel on seos?

Töö ühest eesmärgi osast lähtuvalt on töö autor püstitanud ka järgmised hüpoteesid:

- Eesti tudengite sugu mõjutab tema otsust võtta õppelaenu.
- Üliõpilase erialavaldkond mõjutab tema otsust võtta õppelaenu.
- Tudengi ülikooli valik mõjutab tema otsust võtta õppelaenu.
- Õppemaksu maksmine mõjutab tudengi otsust võtta õppelaenu.
- Õpilase vanus mõjutab tema otsust võtta õppelaenu.
- Varasemad kohustused mõjutavad õpilase otsust võtta õppelaenu.
- Õpilase hoiakud õppelaenudesse mõjutavad tema otsust võtta õppelaenu.

Uuringus analüüsiti autori poolt koostatud ankeetküsitluse vastuseid, mis saadi 539 tudengilt. Andmete korrastamisel järel, sobisid kõigi vastanud uuritavasse valimisse. Vastuste saamiseks kahele uurimusküsimusele, analüüsis töö autor õpilaste hoiakuid, tuues välja olulised keskmised väärtused ning analüüsisid neid, ja hüpoteeside tõestamiseks koostas binaarse logistilise regressioonimudeli. Lõputöös suudeti vastata mõlemale uurimusküsimusele ning täielikult suudeti tõestada kaks hüpoteesi ning osaliselt veel kaks.

Tulemuste analüüsist selgus, et suurem osa Eesti tudengeid on valdavalt neutraalse hoiakuga õppelaenudesse, mis võib tulla asjaolust, et puudub reaalne kokkupuude antud finantsteenusega. Neutraalsete hoiakute välja jätmisel, esines tudengite seas üpriski tasavägiselt nii negatiivseid kui

positiivseid suhtumisi. Siiski positiivsed esines veidikene rohkem kui negatiivseid. Negatiivse asjaoluna selgus, et tudengite arvates on õppelaenu summa liiga väike. Tudengid leidsid, et informatsioon õppelaenude kohta on igati kättesaadav ning laenu taotlemise protsess on lihtne ja kiire.

Tööst selgus, et vähem tõenäoliselt võtab õppelaenu tudeng, kes ei pea tasuma oma koolis käimise eest ehk õppemaksu. Lisaks kirjeldasid õppelaenu võtmise tõenäosust tudengi vanus, ning osaliselt tudengi hoiakud õppelaenudesse ja varasemad finantsteenuste kohustused. Kõige tõenäolisemalt võtsid laenu üle 31 aastased tudengid ning tudengid vanuse vahemikus 25 – 26. Kõige väiksema tõenäosusega võtsid õppelaenu alla 20 aastased üliõpilased. Huvitava asjaoluna selgus, et varasem krediitkaardi ning tarbimislaua omamine, suurendasid oluliselt tõenäosust, et võetakse õppelaenu. Lisaks mängisid osaliselt rolli ka tudengi hoiakud, mida kiiremaks ja lihtsamaks tudeng õppelaenu taotlemise protsessi pidas, seda suurem tõenäosusega võttis ta ka õppelaenu. Siin kohal olid erandiks neutraalsel arvamusel olevad tudengid, nende tõenäosus võtta õppelaenu vähenes. Mida positiivsem oli hoiak õpilastel väite puhul, et õppelaenu on hea võimalus ootamatute kulutuste katmiseks, seda tõenäolisemalt võttis tudeng õppelaenu, mis tähendas positiivset seost. Tudengi sugu, ülikool ega õppevaldkond ei seletanud õppelaenu laenu võtmise tõenäosust.

Lõputöö piiranguna võib välja tuua selle, et valimi maht ei olnud piisavalt tasakaalukas. Rohkem vastuseid oleks oodanud meestelt ning lisaks oleks olnud vaja rohkem vastuseid tudengitelt kes on õppelaenu võtnud. Seega mudel ei pruugi olla piisavalt täpne, et teha üldistavaid järeldusi. Autor on arvamusel, et hoiakuid ja seoseid antud teemal tuleks edasi uurida, suurendades valimit ning laiendades sihtgruppide, ehk uurida tuleks ka endiste tudengite vaatenurka. Autori üheks ettepanekuks oleks tulevikus koostada küsimustik, mis illustreeriks konkreetse hoiaku kujunemise teooriat. Selle abil saaks kindlamalt määratleda, millised hoiakute teoreetilised alused on tudengite seas suurimaks teguriks. Lisaks tuleks läbi viia ka kvalitatiivne uuring, mis annaks parema ülevaate kogu turu suhtes. Kindlasti tasuks uuringut läbi viia eraldi üliõpilaste seas, kes on õppelaenu kasutanud ning kes mitte. Uuringu edasine töötamine on just suunatud õppelaenu pakkujatele ehk siis ka riigile endale, kuna see tõstaks valitsuse teadmisi, kuidas tudengite hoiakud kujunevad nende poolt pakutava finantsteenuse osas. Lisaks tuleks uuringut korrata rohkemate detailidega, et leida sügavamaid põhjuseid, mis tingimustel õppelaenu taotletakse. Erinevate seoste tõestamisel saaks tuvastada probleemseid kohad ning vajadusel neid parandada. Nimetatud põhjalike uuringute läbiviimine võib küll osutuda ajakulukaks, kuid pikas perspektiivis oleks see oluline just Eesti noortele tudengitele.

SUMMARY

ESTONIAN STUDENTS' ATTITUDE TOWARDS STUDENT LOANS

Greete-Liis Kalmus

Due to the price increase, many Estonian students are in a difficult financial situation, and as a result, they decide to go to work, save money or ask their parents' help. There are also those students who do not have these options for various reasons and therefore need to use the help of financial services. A student loan is a good support for financing studies whether at home country or abroad. It is big enough and with good conditions to cover the daily expenses if necessary. Since it is a financial commitment that is meant to support students' education, it is important to know the students' opinion about it and the various reasons that motivate them to take this commitment.

The aim of the bachelor's thesis is to find out the attitudes of Estonian students towards student loans and to investigate which factors influence the student's decision to take out a student loan. The author has set the following research questions:

- What are Estonian students' attitudes towards student loans?
- Is there a relationship between the students' decision to take out a student loan and the students' gender, major, university, age, employment, tuition fees, previous obligations, and attitudes towards student loans?

The author has established the following hypotheses:

- The gender of Estonian students affects their decision to take out a student loan.
- The student's field of study affects his decision to take out a student loan.
- A student's choice of university affects his decision to take out a student loan.
- Payment of tuition fees affects the student's decision to take out a student loan.
- The student's age affects his decision to take out a student loan.
- Prior obligations affect the student's decision to take out a student loan.
- A student's attitudes towards student loans affect his decision to take out a student loan.

In this bachelor's thesis, the author used a quantitative research method and conducted an electronic questionnaire survey among Estonian students, to which 539 students answered. Results were transferred into MS Excel and Gretl where the regression analysis was conducted, and author pointed out important average values.

Results showed that attitude towards student loans among Estonian college students are mainly neutral. Excluding neutral attitudes, both negative and positive attitudes were almost equally present among students. However, there were slightly more positives than negatives. In addition, the sample is analyzed using the binary logistic regression analysis method. The results show that the probability of taking out a student loan is explained by the student's age, the payment of tuition fees, and partly the student's attitudes towards student loans and previous financial service obligations. A student's gender, university, or field of study did not explain the likelihood of student loan borrowing.

For further research, the author of this bachelor's thesis suggested increasing the sample and adding qualitative analysis. In addition, research should be conducted in depth with both individuals who have used student loans and those who have not, to delve more deeply into the differences in the attitude.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Avery, C., & Turner, S. (2012). Student loans: Do college students borrow too much—or not enough?. *Journal of Economic Perspectives*, 26(1), 165-192. <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdf/10.1257%2Fjep.26.1.165>

Bartholomae, S., Kiss, D. E., Jurgenson, J. B., O'Neill, B., Worthy, S. L., & Kim, J. (2019). Framing the human capital investment decision: Examining gender bias in student loan borrowing. *Journal of Family and Economic Issues*, 40, 132-145. <https://doi.org/10.1007/s10834-018-9603-6>

Baum, S. (2017). Student debt: Good, bad, and misunderstood. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 49(3), 60-70. <https://doi.org/10.1080/00091383.2017.1321442>

Callender, C., & Jackson, J. (2008). Does the fear of debt constrain choice of university and subject of study?. *Studies in higher education*, 33(4), 405-429. <https://doi.org/10.1080/03075070802211802>

Cho, S. H., Xu, Y., & Kiss, D. E. (2015). Understanding student loan decisions: A literature review. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 43(3), 229-243. <https://doi.org/10.1111/fcsr.12099>

Ciochia, A. (2023). What Is the Average Student Loan Debt? 2023 Student Loan Debt Statistics. Kasutatud 10.03.2023 https://finmasters.com/student-loan-debt-statistics/?gclid=Cj0KCCQiAx6ugBhCcARIsAGNmMbg5DylNeuvNc6oaL1BxxEsvie6xVwUepv_rnkY1FYCVMfODBLPxfquAaAkfhEALw_wcB

Corbett, C., & Hill, C. (2012). *Graduating to a Pay Gap: The Earnings of Women and Men One Year after College Graduation*. American Association of University Women. 1111 Sixteenth Street NW, Washington, DC 20036. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED536572.pdf>

Dwyer, R. E., Hodson, R., & McCloud, L. (2013). Gender, debt, and dropping out of college. *Gender & Society*, 27(1), 30-55. https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0891243212464906?casa_token=WHZF2r3Uv7wAAAAA:OgMqzgg7-QBzCidxfR4ScAcqrNZJOakOkBEholEFrDWtwcl3UZJO9GaCvhyaNmoYw5D9gOOX8jWw

Fan, L., & Chatterjee, S. (2019). Financial socialization, financial education, and student loan debt. *Journal of Family and Economic Issues*, 40(1), 74-85. <https://doi.org/10.1007/s10834-018-9589-0>

Feiveson, L., Mezza, A., & Sommer, K. (2018). Student loan debt and aggregate consumption growth. <https://doi.org/10.17016/2380-7172.2127>

- Franke-Folstad, K. (2022). Student Loan Debt by Major. Kasutatud 19.03.2023
<https://www.sofi.com/learn/content/student-debt-by-majors/>
- De Gayardon, A., Callender, C., & Green, F. (2019). The determinants of student loan take-up in England. *Higher Education*, 78, 965-983. <https://doi.org/10.1007/s10734-019-00381-9>
- Hanson, M. (2022). Student Loan Debt by Major. Kasutatud 15.03.2023.
<https://educationdata.org/student-loan-debt-by-major>
- Harrast, S. A. (2004). Undergraduate Borrowing: A Study of Debtor Students and Their Ability to Retire Undergraduate Loans. *Journal of Student Financial Aid*, 34(1), 21-37.
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ965770.pdf>
- Heller, D. E. (2001). Debts and decisions: Student loans and their relationship to graduate school and career choice.
<https://folio.iupui.edu/bitstream/handle/10244/277/debtsdecisions.pdf?sequence=1>
- Hillman, N., & Orosz, K. (2017). Introduction: Connecting student loan research and federal policy. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 671(1), 8-18.
<https://doi.org/10.1177/00027162177041>
- Javine, V. (2013). Financial knowledge and student loan usage in college students. *Financial Services Review*, 22(4), 367-387.
<https://academyfinancial.org/resources/Documents/Proceedings/2012/C1-Javine.pdf>
- Kodumajapidamistele antud laenude jääk ja arv laenu liigi, valuuta ja tagatise lõikes. (2023). Eesti pank. Kasutatud 07.03.2023 <https://statistika.eestipank.ee/#/et/p/650/r/1172/1021>
- Lochner, L., & Monge-Naranjo, A. (2016). Student loans and repayment: Theory, evidence, and policy. In *Handbook of the Economics of Education* (Vol. 5, pp. 397-478). Elsevier.
https://www.nber.org/system/files/working_papers/w20849/w20849.pdf
- Miller, K. (2017). Deeper in Debt: Women and Student Loans. *American Association of University Women*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED580345.pdf>
- Mountain, T. P., Kim, N., Gutter, M. S., Kiss, E., Cho, S. H., & Johnson, C. L. (2020). An exploration of gender bias, framing, and student loan decisions through an experimental design. *Journal of Family and Economic Issues*, 41, 350-363. <https://doi.org/10.1007/s10834-019-09640-4>
- Mägi, E., Aidla, A., Reino, A., Jaakson, K., & Kriss, L. (2011). Üliõpilaste töötamise fenomen Eesti kõrghariduses. Kasutatud 12.03.2023
https://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/40749/KHaridus_tootamine.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Raudla, M. (2022). SEB ei väljasta sügisest enam uusi õppelaene. Kasutatud 07.03.2023
<https://virumaateataja.postimees.ee/7582244/seb-ei-valjasta-sugisest-enam-uusi-oppelaene>

Rothstein, J., & Rouse, C. E. (2011). Constrained after college: Student loans and early-career occupational choices. *Journal of Public Economics*, 95(1-2), 149-163.
<https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2010.09.015>

Shim, S., Serido, J., & Lee, S. K. (2019). Problem-solving orientations, financial self-efficacy, and student-loan repayment stress. *Journal of Consumer Affairs*, 53(3), 1273-1296.
<https://doi.org/10.1111/joca.12228>

Simkovic, M. (2013). Risk-based student loans. *Wash. & Lee L. Rev.*, 70, 527.
<https://scholarlycommons.law.wlu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4313&context=wlulr>

Võta Swedbankist õppelaenu ja keskendu õppimisele. (2023). Swedbank. Kasutatud 06.02.2023.
<https://www.swedbank.ee/private/credit/loans/student?language=EST>

Õppelaen. (2022). Haridus – ja Teadusministeerium. Kasutatud 06.02.2023
<https://www.hm.ee/korgharidus-ja-teadus/korgharidus/oppelaen>

Õppelaenu teabeleht. (2022). LHV. Kasutatud 06.02.2023
<https://www.lhv.ee/et/oppelaenu-teabeleht>

Õppetoetuste ja õppelaenu seadus. RT I, 15.03.2022, 3.

Kalmus, G-L. (2023). Elektrooniline lisa.
<https://docs.google.com/document/d/1OHngBDnFscRHTh7kATU6rAMHUNwYevbhgP6T3CD0Yuo/edit?usp=sharing>

LISAD

Lisa 1. Ankeetküsitlus

1. Teie sugu?

- Mees
- Naine
- Muu....

2. Teie vanus?

- Kuni 20 a
- 21 – 22 a
- 23 – 24 a
- 25 – 26 a
- 27 – 28 a
- 29 – 30 a
- Üle 31 a

3. Mis ülikoolis Teie õpite?

- Tallinna Tehnikaülikool
- Tallinna Ülikool
- Tartu Ülikool
- Eesti Maaülikool
- Eesti Kunstiakadeemia
- Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia
- Sisekaitseakadeemia
- Eesti Lennuakadeemia
- Eesti Mereakadeemia
- Tallinna Tehnikakõrgkool
- Tartu Tervishoiu Kõrgkool

- Viljandi Kultuuriakadeemia
- EBS
- Kõrgem Kunstikool Pallas
- Muu....

4. Teie kõrgeim haridustase mida olete omandamisel?

- Bakalaureusekraad
- Magistrikraad
- Doktorikraad
- Rakenduskõrgharidus

5. Teie õppevaldkond?

- Loodus- ja täppisteadused
- Haridus
- Humanitaaria ja kunst
- Põllumajandus, metsandus, kalandus, veterinaaria
- Sotsiaalteadused, ärimus ja õigus
- Teenindus
- Tehnika, tootmine ja ehitus
- Tervis ja heaolu
- Informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia
- Muu....

6. Teie ühe kuu neto sissetulek?

- Kuni 400 €
- 401 – 800 €
- 801 – 1200 €
- 1201 – 1600 €
- 1601 – 2200 €
- 2201 – 2600 €
- 2601 – 3000 €
- Üle 3001 €
- Ei soovi avaldada

7. Teie õppimise aegne elukorraldus?

- Elasin üürikorteris üksi
- Elasin üürikorteris elukaaslasega
- Elasin üürikorteris toanaabriga/toanaabritega
- Elasin ühiselamus
- Elasin vanematega
- Omasin isikliku eluaset
- Muu....

8. Kas ülikoolis õppimise aeg töötate?

- Jah, täiskohaga
- Jah, poole kohaga
- Ei
- Muu....

9. Milliseid finantsteenuseid olete kasutanud varasemalt? (Märkida saab mitu valikut)

- Autoliising
- Järelmaks
- Kodulaen
- Õppelaen
- Tarbimislaen
- Krediitkaart
- Kiirlaen
- Ei ole kasutanud
- Muu....

10. Kas tasute õppemaksu?

- Jah
- Ei

11. Info õppelaenude osas on piisavas ulatuses kättesaadav. (1 – ei nõustu üldse; 5 – nõustun täielikult)

- 1

- 2
- 3
- 4
- 5

12. Õppelaen on madala intressimääraga. (1 – ei nõustu üldse; 5 – nõustun täielikult)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

13. Õppelaenu taotlemise protsess on kiire ja lihtne. (1 – ei nõustu üldse; 5 – nõustun täielikult)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

14. Õppelaen on hea võimalus ootamatute kulutuste katmiseks. (1 – ei nõustu üldse; 5 – nõustun täielikult)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

15. Õppelaenu summa õppeaasta kohta on piisav äraelamiseks. (1 – ei nõustu üldse; 5 – nõustun täielikult)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

16. Õppelaenu on mõistlik võtta, et (1 – kindel ei; 5 – kindel jah)

tasuda ootamatute hädavajalike kulutuste eest

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

tasuda eluaseme kulutuste eest

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Investeerida

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

tasuda tarbeesemete eest

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

tasuda heaoluteenuste eest

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

minna reisile

- 1

- 2
- 3
- 4
- 5
- tasuta võlgade eest
 - 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5
- tasuta sissemaksu eest
 - 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5

17. Kas olete võtnud õppelaenu või plaanite teha seda tulevikus? (vastavalt igale vastusele suunatakse vastaja edasi talle süüdanud küsimusteni)

- Jah olen võtnud
- Ei ole võtnud, ei plaani seda teha tulevikus
- Ei ole võtnud, aga plaanin seda teha tulevikus

(Edasised küsimused, kes valisid vastuse „Jah olen võtnud“ küsimusele number 17)

18. Mitmel korral olete võtnud õppelaenu?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

19. Mis põhjusel võtsite õppelaenu? (Märkida saab mitu valikut)

- Ootamatud hädavajalikud kulutused
- Eluaseme kulutused
- Tarbeesemed
- Heaoluteenused
- Reisile minek
- Võlgade maksmine
- Sissemaksu raha
- Investeeringiseks
- Ei soovi vastata
- Muu....

20. Kas õppelaenu võtmine oli hea otsus?

- Jah, teeksin seda uuesti
- Jah, kuid uuesti seda ei sooviks võtta
- Ei
- Muu....

21. Kui vastasite eelmisele küsimusele „Jah, kuid uuesti seda ei sooviks võtta või „Ei“, siis palun põhjendage.

.....

22. Kas käendaja leidmisega esines probleeme?

- Jah
- Ei
- Kasutasin tagatist
- Muu....

23. Kas õppelaenu tagasimaksmisega esines probleeme?

- Jah esines
- Nii ja naa
- Ei esinenud
- Ei ole alustanud veel tagasimaksetega

- Ei soovi vastata
- Muu....

24. Kas oleksite toime tulnud ka ilma õppelaenu? (1 – Ei; 5 – Jah)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

25. Kas arutasite õppelaenu võtmist kellegagi? (Märkida saab mitu valikut)

- Pereliikmetega
- Sugulastega
- Sõpradega
- Elukaaslasega/partneriga
- Ei arutanud kellegagi
- Muu....

(Edasised küsimused, kes valisid vastuse „Ei ole võtnud, ei plaani seda teha tulevikus“ küsimusele number 17)

26. Mis põhjusel ei soovi Teie õppelaenu võtta? (Märkida saab mitu valikut)

- Liiga kõrge intress
- Ei ole vajadust
- Ei soovi laenuväljamine olla
- Puudub käendaja
- Liiga väike laenusumma
- Muu....

(Edasised küsimused, kes valisid vastuse „Ei ole võtnud, aga plaanin seda teha tulevikus“ küsimusele number 17)

27. Mis põhjusel plaanite võtta õppelaenu?

- Ootamatute vajalike kulutuste katmiseks
- Eluaseme kulutuste katmine
- Investeerimiseks
- Tarbeesemete jaoks
- Heaoluteenuste jaoks
- Reisile minekuks
- Võlgade maksmiseks
- Sissemaksu jaoks
- Ei soovi vastata
- Muu....

28. Kas käendaja leidmisega esineks probleeme?

- Jah esineks
- Ei esineks
- Ei oska öelda
- Kasutaksin tagatist
- Muu....

29. Kas tuleksite toime ka ila õppelaenu? (1 – Ei; 5 – Jah)

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

25. Kas olete arutanud õppelaenu võtmist kellegagi? (Märkida saab mitu valikut)

- Pereliikmetega
- Sugulastega
- Sõpradega
- Elukaaslasega/partneriga
- Ei arutanud kellegagi
- Muu....

Lisa 2. Mudelis kasutatavad tunnused

Tunnuse nimetus	Tunnuse selgitus
OPPELAEN	0 ei ole võtnud õppelaenu; 1 on võtnud õppelaenu
SUGU	0 naine; 1 mees
VANUS	Vastanute vanus vanusegrupina: 1 kuni 20 a; 2 21 – 22 a; 3 23 – 24 a; 4 25 – 26 a; 5 27 – 28 a; 6 29 – 30 a; 7 üle 31 a
DVANUS_1	1, kui vastaja on vanuses kuni 20 a; 0 kui muu
DVANUS_2	1, kui vastaja on vanuses 21 – 22 a; 0 kui muu
DVANUS_3	1, kui vastaja on vanuses 23 – 24 a; 0 kui muu
DVANUS_4	1, kui vastaja on vanuses 25 – 26 a; 0 kui muu
DVANUS_5	1, kui vastaja on vanuses 27 – 28 a; 0 kui muu
DVANUS_6	1, kui vastaja on vanuses 29 – 30 a; 0 kui muu
DVANUS_7	1, kui vastaja on vanuses üle 31 a; 0 kui muu
ULIKOOL	Vastanute ülikool, kus kõrgharidus omandati: 1 Tallinna Tehnikaülikool; 2 Tartu Ülikool; 3 Tallinna ülikool; 4 Kõrgem Kunstikool Pallas; 5 Tallinna Tehnikakõrgkool; 6 Tartu Tervishoiu Kõrgkool
DULIKOOL_1	1, kui vastaja käis Tallinna Tehnikaülikoolis; 0 kui muu
DULIKOOL_2	1, kui vastaja käis Tartu Ülikoolis; 0 kui muu
DULIKOOL_3	1, kui vastaja käis Tallinna Ülikoolis; 0 kui muu
DULIKOOL_4	1, kui vastaja käis Kõrgemas Kunstikoolis Pallas; 0 kui muu
DULIKOOL_5	1, kui vastaja käis Tallinna Tehnikakõrgkool; 0 kui muu
DULIKOOL_6	1, kui vastaja käis Tartu Tervishoiu Kõrgkool; 0 kui muu
HARIDUSTASE	Vastajate haridustase: 1 bakalaureusekraad; 2 doktorikraad; 3 magistrikraad; 4 rakenduskõrgharidus
DARIDUSTASE_1	1, kui vastajal on omandamisel bakalaureusekraadi; 0 kui muu
DARIDUSTASE_2	1, kui vastajal on omandamisel doktorikraadi; 0 kui muu
DARIDUSTASE_3	1, kui vastajal on omandamisel magistrikraadi; 0 kui muu
DARIDUSTASE_4	1, kui vastajal on omandamisel rakenduskõrgharidust; 0 kui muu
OPPEVALDKOND	Vastajate õppevaldkond: 1 haridus; 2 humanitaaria ja kunst; 3 informatsioon- ja kommunikatsioonitehnoloogia; 4 loodus- ja täppisteadus; 5 sotsiaalteadus, ärimus ja õigus; 6 teenindus; 7 tehnika, toomine ja ehitus; 8 tervis ja heaolu
DOPPEVALDKOND_1	1, kui vastaja omandab haridust hariduse õppevaldkonnas; 0 kui muu
DOPPEVALDKOND_2	1, kui vastaja omandab haridust humanitaaria ja kunsti õppevaldkonnas; 0 kui muu
DOPPEVALDKOND_3	1, kui vastaja omandab haridust informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia õppevaldkonnas; 0 kui muu
DOPPEVALDKOND_4	1, kui vastaja omandab haridust looduse- ja täppisteaduse õppevaldkonnas; 0 kui muu
DOPPEVALDKOND_5	1, kui vastaja omandab sotsiaalteaduste, ärimuse ja õiguse õppevaldkonnas; 0 kui muu

Lisa 2 järg

DOPPEVALDKOND_6	1, kui vastaja omandab haridust teeninduse õppevaldkonnas; 0 kui muu
DOPPEVALDKOND_7	1, kui vastaja omandab haridust tehnika, tootmise ning ehituse õppevaldkonnas; 0 kui muu
DOPPEVALDKOND_8	1, kui vastaja omandab haridust tervis ja heaolu õppevaldkonnas; 0 kui muu
TOOTAMINE	Vastaja õppimise aegne töökorraldus: 1 ei tööta; 2 tööampsud; 3 poole kohaga; 4 0,75 kohaga; 5 täiskohaga
DTOOTAMINE_1	1, kui vastaja ei töötanud; 0 kui muu
DTOOTAMINE_2	1, kui vastaja tegeles tööampsudega; 0 kui muu
DTOOTAMINE_3	1, kui vastaja töötas poole kohaga; 0 kui muu
DTOOTAMINE_4	1, kui vastaja töötas 0,75 kohaga; 0 kui muu
DTOOTAMINE_5	1, kui vastaja töötas täiskohaga; 0 kui muu
JARELMAKS	0 vastaja ei ole varasemalt kasutanud järelmaksu; 1 vastaja on varasemalt kasutanud järelmaksu
KREDIITKAART	0 vastaja ei ole varasemalt kasutanud krediitkaarti; 1 vastaja on varasemalt kasutanud järelmaksu
KIIRLAEN	0 vastaja ei ole varasemalt kasutanud kiirlaenu; 1 vastaja on varasemalt kasutanud järelmaksu
TARBIMISLAEN	0 vastaja ei ole varasemalt kasutanud tarbimislauenu; 1 vastaja on varasemalt kasutanud järelmaksu
KODULAEN	0 vastaja ei ole varasemalt kasutanud kodulaenu; 1 vastaja on varasemalt kasutanud järelmaksu
AUTOLIISING	0 vastaja ei ole varasemalt kasutanud autoliising; 1 vastaja on varasemalt kasutanud järelmaksu
OPPEMAKS	0 vastaja ei tasu õppemaksu; 1 vastaja tasub õppemaksu
INFO	Järjestusskaalal väide „Info õppelaenu osas on piisavas ulatuses kättesaadav“: 1 ei nõustu üldse; 2 ei nõustu osaliselt; 3 neutraalne; 4 nõustu osaliselt; 5 nõustun täielikult
DINFO_1	1 ei nõustu üldse; 0 kui muu
DINFO_2	1 ei nõustu osaliselt; 0 kui muu
DINFO_3	1 neutraalne; 0 kui muu
DINFO_4	1 nõustun osaliselt; 0 kui muu
DINFO_5	1 nõustun täielikult; 0 kui muu
DINTRESS_1	1 ei nõustu üldse; 0 kui muu
DINTRESS_2	1 ei nõustu osaliselt; 0 kui muu
DINTRESS_3	1 neutraalne; 0 kui muu
DINTRESS_4	1 nõustun osaliselt; 0 kui muu
DINTRESS_5	1 nõustun täielikult; 0 kui muu
KIIRUS	Järjestusskaalal väide „Õppelaenu taotlemise protsess on kiire ning lihtne“: 1 ei nõustu üldse; 2 ei nõustu osaliselt; 3 neutraalne; 4 nõustu osaliselt; 5 nõustun täielikult

Lisa 2 järg

DKIIRUS_1	1 ei nõustu üldse; 0 kui muu
DKIIRUS_2	1 ei nõustu osaliselt; 0 kui muu
DKIIRUS_3	1 neutraalne; 0 kui muu
DKIIRUS_4	1 nõustun osaliselt; 0 kui muu
DKIIRUS_5	1 nõustun täielikult; 0 kui muu
KULUTUSED	Järjestusskaalal väide „Õppelaen on hea võimalus ootamatute kulutuste katmiseks“: 1 ei nõustu üldse; 2 ei nõustu osaliselt; 3 neutraalne; 4 nõustu osaliselt; 5 nõustun täielikult
DKULUTUSED_1	1 ei nõustu üldse; 0 kui muu
DKULUTUSED_2	1 ei nõustu osaliselt; 0 kui muu
DKULUTUSED_3	1 neutraalne; 0 kui muu
DKULUTUSED_4	1 nõustun osaliselt; 0 kui muu
DKULUTUSED_5	1 nõustun täielikult; 0 kui muu
SUMMA	Järjestusskaalal väide „Õppelaenu summa õppeaasta kohta on piisav äraelamiseks“: 1 ei nõustu üldse; 2 ei nõustu osaliselt; 3 neutraalne; 4 nõustu osaliselt; 5 nõustun täielikult
DSUMMA_1	1 ei nõustu üldse; 0 kui muu
DSUMMA_2	1 ei nõustu osaliselt; 0 kui muu
DSUMMA_3	1 neutraalne; 0 kui muu
DSUMMA_4	1 nõustun osaliselt; 0 kui muu
DSUMMA_5	1 nõustun täielikult; 0 kui muu
HADAVAJALIKUD	Järjestusskaalal väide „Õppelaenu on mõistlik võtta, et tasuda ootamatute hädavajalike kulutuste eest“: 1 kindel ei; 2 pigem mitte; 3 neutraalne; 4 pigem võib; 5 kindel jah
D HADAVAJALIKUD 1	1 kindel ei; 0 kui muu
D HADAVAJALIKUD 2	1 pigem mitte; 0 kui muu
D HADAVAJALIKUD 3	1 neutraalne; 0 kui muu
D HADAVAJALIKUD 4	1 pigem võib; 0 kui muu
D HADAVAJALIKUD 5	1 kindel jah; 0 kui muu
ELUASEME	Järjestusskaalal väide „Õppelaenu on mõistlik võtta, et tasuda eluaseme kulutuste eest“: 1 kindel ei; 2 pigem mitte; 3 neutraalne; 4 pigem võib; 5 kindel jah
DELUASEME_1	1 kindel ei; 0 kui muu
DELUASEME_2	1 pigem mitte; 0 kui muu
DELUASEME_3	1 neutraalne; 0 kui muu
DELUASEME_4	1 pigem võib; 0 kui muu
DELUASEME_5	1 kindel jah; 0 kui muu

Lisa 2 järg

INVESTEERIDA	Järjestusskaalal väide „Õppelaenu on mõistlik võtta, et investeerida“: 1 kindel ei; 2 pigem mitte; 3 neutraalne; 4 pigem võib; 5 kindel jah
DINVESTEERIDA_2	1 pigem mitte; 0 kui muu
DINVESTEERIDA_3	1 neutraalne; 0 kui muu
DINVESTEERIDA_4	1 pigem võib; 0 kui muu
DINVESTEERIDA_5	1 kindel jah; 0 kui muu
TARBESEMED	Järjestusskaalal väide „Õppelaenu on mõistlik võtta, et tasuda tarbeesemete eest“: 1 kindel ei; 2 pigem mitte; 3 neutraalne; 4 pigem võib; 5 kindel jah
DTARBESEMED_1	1 kindel ei; 0 kui muu
DTARBESEMED_2	1 pigem mitte; 0 kui muu
DTARBESEMED_3	1 neutraalne; 0 kui muu
DTARBESEMED_4	1 pigem võib; 0 kui muu
DTARBESEMED_5	1 kindel jah; 0 kui muu
HEAOLUTEENUSED	Järjestusskaalal väide „Õppelaenu on mõistlik võtta, et tasuda heaoluteenuste eest“: 1 kindel ei; 2 pigem mitte; 3 neutraalne; 4 pigem võib; 5 kindel jah
DHEAOLUTEENUSED_1	1 kindel ei; 0 kui muu
DHEAOLUTEENUSED_2	1 pigem mitte; 0 kui muu
DHEAOLUTEENUSED_3	1 neutraalne; 0 kui muu
DHEAOLUTEENUSED_4	1 pigem võib; 0 kui muu
DHEAOLUTEENUSED_5	1 kindel jah; 0 kui muu
REISIMINE	Järjestusskaalal väide „Õppelaenu on mõistlik võtta, et minna reisile“: 1 kindel ei; 2 pigem mitte; 3 neutraalne; 4 pigem võib; 5 kindel jah
DREISIMINE_1	1 kindel ei; 0 kui muu
DREISIMINE_2	1 pigem mitte; 0 kui muu
DREISIMINE_3	1 neutraalne; 0 kui muu
DREISIMINE_4	1 pigem võib; 0 kui muu
DREISIMINE_5	1 kindel jah; 0 kui muu
VOLAD	Järjestusskaalal väide „Õppelaenu on mõistlik võtta, et tasuda võlgade eest“: 1 kindel ei; 2 pigem mitte; 3 neutraalne; 4 pigem võib; 5 kindel jah
DVOLAD_1	1 kindel ei; 0 kui muu
DVOLAD_2	1 pigem mitte; 0 kui muu
DVOLAD_3	1 neutraalne; 0 kui muu
DVOLAD_4	1 pigem võib; 0 kui muu
DVOLAD_5	1 kindel jah; 0 kui muu

Lisa 2 järg

SISSEMAKSE	Järjestusskaalal väide „Õppelaenu on mõistlik võtta, et tasuda sissemaksu eest“: 1 kindel ei; 2 pigem mitte; 3 neutraalne; 4 pigem võib; 5 kindel jah
DSISSEMAKSE_1	1 kindel ei; 0 kui muu
DSISSEMAKSE_2	1 pigem mitte; 0 kui muu
DSISSEMAKSE_3	1 neutraalne; 0 kui muu
DSISSEMAKSE_4	1 pigem võib; 0 kui muu
DSISSEMAKSE_5	1 kindel jah; 0 kui muu

Allikas: Autori koostatud

Lisa 3. Esialgses mudelis olevad olulised tunnused

Muutuja tähistus	p-väärtus
OPPEMAKS	$1,00 \times 10^{-5}$
DVANUS_2	0,027
DVANUS_4	0,024
DVANUS_5	0,049
DVANUS_6	0,013
DVANUS_7	$4,29 \times 10^{-5}$
DTOOTAMINE_3	0,038
DINFO_4	0,040
DINFO_5	0,048
DKULUTUSED_5	0,020
DSUMMA_4	0,025
KREDIITKAART	0,053
DVANUS_3	0,081
DINFO_3	0,086
DREISIMINE	0,085

Allikas: Autori koostatud elektroonilise lisa lk 1 põhjal

Lisa 4. Esimese kitsenduse testimine

Test for omission of variables
Null hypothesis: parameters are zero for variables
DHEAOLUTEENUSED_2
DHEAOLUTEENUSED_3
DHEAOLUTEENUSED_4
DHEAOLUTEENUSED_5
Test statistic: $F(4, 413) = 1.00091$
with p-value = $P(F(4, 413) > 1.00091) = 0.406821$

Allikas: Autori koostatud elektroonilise lisa lk 1 põhjal

Lisa 5. Mudelist eemaldatud tunnused ning F-testi olulisuse tõenäosused

Eemaldatud muutuja tähistus	F-testi olulisuse tõenäosus
HARIDUSTASE	0,998
ELUASEME	0,916
HADAVAJALIKUD	0,644
OPPEVALDKOND	0,865
INTRESS	0,947
TARBESEMED	0,962
VOLAD	0,524
SISSEMAKSE	0,427
INVESTEERIDA	0,527
KIIRLAEN	0,813
KODULAEN	0,457
SUGU	0,426
REISIMINE	0,200
TOOTAMINE	0,168
JARELMAKS	0,306
ULIKOOL	0,050
SUMMA	0,199
INFO	0,178
AUTOLIISING	0,315

Allikas: Autori koostatud

Lisa 6. VIF väärtused multikollineaarsuse testimiseks

Muutuja	VIF väärtus
KREDIITKAART	1.303
TARBIMISLAEN	1.103
OPPEMAKS	1.077
DVANUS_2	1.982
DVANUS_3	1.722
DVANUS_4	1.432
DVANUS_5	1.358
DVANUS_6	1.278
DVANUS_7	2.234
DKIIRUS_2	2.664
DKIIRUS_3	5.770
DKIIRUS_4	4.084
DKIIRUS_5	3.696
DKULUTUSED_2	1.420
DKULUTUSED_3	1.596
DKULUTUSED_4	1.486
DKULUTUSED_5	1.499

Allikas: Autori koostatud elektroonilise lisa lk 8 põhjal

Lisa 7. Esialgse ning lõpliku mudeli võrdlus

Muutuja	Esialgne mudel	Lõplik mudel
Konstant	-8,227*** (0,000)	-4,800*** (1,06×10 ⁻⁷)
KREDIITKAART	1,060* (0,053)	0,784** (0,045)
TARBIMISLAEN	0,890 (0,207)	0,922* (0,071)
OPPEMAKS	3,497*** (1,00×10 ⁻⁵)	2,227*** (5,19×10 ⁻⁵)
DVANUS_2	2,121** (0,027)	1,335** (0,036)
DVANUS_3	1,755* (0,081)	1,330** (0,047)
DVANUS_4	2,478** (0,024)	1,934*** (0,008)
DVANUS_5	2,296** (0,049)	1,710** (0,032)
DVANUS_6	2,849** (0,013)	1,613** (0,041)
DVANUS_7	4,784*** (4,29×10 ⁻⁵)	2,909*** (2,78×10 ⁻⁶)
DKIIRUS_2	0,415 (0,706)	0,752 (0,351)
DKIIRUS_3	-1,074 (0,301)	-0,175 (0,807)
DKIIRUS_4	0,783 (0,460)	1,676** (0,020)
DKIIRUS_5	1,476 (0,168)	2,395*** (0,001)
DKULUTUSED_2	0,044 (0,949)	0,235 (0,642)
DKULUTUSED_3	0,499 (0,441)	0,409 (0,338)
DKULUTUSED_4	0,544 (0,438)	0,706 (0,103)
DKULUTUSED_5	1,861** (0,020)	1,806*** (0,010)
McFadden R ²	0,520	0,403
Akaike	439,793	368,522
Schwarz	802,077	444,350
Hannan-quinn	581,965	398,279
R ²	0,211	0,339
Mudeli seletusvõime	89,8%	85,8%
Tundlikkus	83,3%	76,5%

Lisa 7 järg

Spetsiifilisus	91,6%	88,0%
----------------	-------	-------

Allikas: Autori koostatud elektroonilise lisa lk 1 ning lk 5 põhjal

Lisa 8. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina Greete-Liis Kalmus

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Eesti tudengite hoiakud õppelaenudesse“,

mille juhendaja on Kristjan Liivamägi (PhD),

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

_____ (kuupäev)

¹ Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal vastavalt üliõpilase taotlusele lõputööle juurdepääsupiirangu kehtestamiseks, mis on allkirjastatud teaduskonna dekaani poolt, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil. Kui lõputöö on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingu tegevusega ning lõputöö kaas- või ühisautor(id) ei ole andnud lõputööd kaitsvale üliõpilasele kindlaksmääratud tähtajaks nõusolekut lõputöö reprodutseerimiseks ja avalikustamiseks vastavalt lihtlitsentsi punktidele 1.1. ja 1.2, siis lihtlitsents nimetatud tähtaja jooksul ei kehti.